

ZARZĄD GMINY SOBIENIE JEZIORY

S T U D I U M
UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO GMINY

Opracowania branżowe
Część I

BIURO USŁUGOWE "ANIHAL" SPÓŁKA Z O.O. W SIEDLCACH

SOBIENIE JEZIORY - SIEDLCE

GRUDZIEŃ

2002

ZARZĄD GMINY SOBIENIE JEZIORY

S T U D I U M UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

Opracowania branżowe Część I

Główny projektant

dr Stefan Białczak

uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym nr 398/88

Zespół autorski

dr Anna Adamczyk-Habib

Demografia i rynek pracy, jakość życia w ocenie mieszkańców

dr Stefan Białczak

Rolnictwo, budżet

mgr inż. Krystyna Mazur

Mieszkalnictwo, infrastruktura społeczna

inż. Pelagia Pawlik

Komunikacja

mgr inż. Urszula Gadomska

Infrastruktura sanitarna

mgr inż. Zbigniew Cieszkowski

Elektroenergetyka

BIURO USŁUGOWE "ANIHAL" SPÓŁKA Z O.O. W SIEDLCACH

Spis treści

Wstęp	6
DEMOGRAFIA I RYNEK PRACY	6
1. Liczba ludności	6
2. Rozmieszczenie ludności	6
3. Zmiany w stanie ludności	6
4. Ruch naturalny	7
5. Migracje stałe	7
6. Struktura ludności według płci	8
7. Struktura ludności według wieku	8
8. Poziom wykształcenia ludności	8
9. Źródła utrzymania ludności	8
10. Czynni zawodowo	9
11. Bezrobotni	9
12. Pracujący poza rolnictwem	9
13. Podmioty gospodarcze	10
14. Wnioski	10
Tablice	
1. Stan, dynamika, ruch naturalny i wędrowniczy ludności w latach 1975-1998	
2. Dynamika ludności w latach 1970-2002	
3. Struktura ludności według płci i wieku	
4. Ludność według głównego źródła utrzymania w 1988 r. (wg NSP)	
5. Podmioty zarejestrowane w systemie REGON	
Mapy	
1. Dynamika ludności w latach 1988 – 2002	
2. Ludność w wieku poprodukcyjnym w 1988 r. (wg NSP)	
3. Ludność według głównego źródła utrzymania w 1988 r. (wg NSP)	
4. Podmioty zarejestrowane w systemie REGON	
JAKOŚĆ ŻYCIA W OCENIE MIESZKAŃCÓW GMINY	12
ZASOBY I WARUNKI MIESZKANIOWE	14
1. Zasoby mieszkaniowe	14
2. Warunki mieszkaniowe	14
3. Mieszkania według okresu budowy i materiału ścian zewnętrznych budynku	15
4. Przestrzenne zróżnicowanie sytuacji mieszkaniowej	16
5. Podsumowanie	16
6. Kierunki rozwoju mieszkalnictwa	17
Tablice	
1. Zasoby i warunki mieszkaniowe w 1988 r.	
2. Mieszkania według okresu budowy i materiału ścian w 1988 r.	
3. Zmiany liczby mieszkań w latach 1978 - 1988	
Mapy	
1. Powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 osobę w 1988 r.	
2. Mieszkania w budynkach niepalnych w 1988 r.	
3. Dynamika liczby mieszkań w latach 1978 - 1988	
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA	18
1. Urzędy i banki	18

2. Oświata	18
3. Kultura i sport	18
4. Zdrowie i opieka społeczna	19
5. Łączność	19
6. Cmentarze	19
7. Handel i gastronomia	19
8. Podsumowanie	19
9. Kierunki rozwoju infrastruktury społecznej	20
ROLNICTWO	21
1. Użytkowanie gruntów	21
2. Jakość gruntów	22
3. Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych	23
4. Produkcja roślinna	25
5. Produkcja zwierzęca	26
6. Wyposażenie w ciągniki i maszyny rolnicze	27
7. Obsługa rolnictwa	28
8. Budynki i infrastruktura techniczna	28
9. Zatrudnienie w rolnictwie	29
10. Kierunki rozwoju rolnictwa	31
Tablice	
1. Użytkowanie gruntów w 1996 r.	
2. Powierzchnia zasiewów w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
3. Pogłowiu i obsada zwierząt gospodarskich w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
4. Ciągniki i pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
5. Ludność w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego w 1988 r. (wg NSP) + mapa - Ludność pracująca głównie w swoim gospodarstwie rolnym	
Mapy	
1. Mapa glebowo-rolnicza	
2. Użytkowanie gruntów w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
3. Użytki zielone w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
4. Zboża intensywne w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
5. Warzywa w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
6. Ugory w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
7. Obsada bydła i trzody chlewnej w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
8. Ciągniki rolnicze w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
9. Pracujący wyłącznie i głównie w indywidualnych gospodarstwach rolnych w 1996 r.	
10. Rejonizacja produkcji rolnej	
BUDŻET GMINY	34
KOMUNIKACJA	35
1. Charakterystyka i ocena stanu istniejącego	35
1.1. System transportowy	35
1.2. Komunikacja zbiorowa	37
1.3. Zaplecze techniczne	38
1.4. Ocena stanu istniejącego	38
2. Kierunki i zasady rozwoju systemu transportowego	39
2.1. Założenia rozwoju systemu transportowego	39

2.2. Zasady funkcjonowania układu drogowego	39
2.3. Ruch rowerowy	40
2.4. Komunikacja zbiorowa	40
2.5. Zaplecze techniczne motoryzacji	40
2.6. Zalecenia do uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	41
Mapy	
1. Powiązania komunikacyjne	
INFRASTRUKTURA SANITARNA	42
1. Diagnoza stanu istniejącego	42
1.1. Zaopatrzenie w wodę	42
1.2. Usuwanie ścieków sanitarnych	42
1.3. Usuwanie odpadów stałych	42
1.4. Zaopatrzenie w gaz ziemny	43
1.5. Zaopatrzenie w ciepło	43
1.6. Powiązania zewnętrzne infrastruktury sanitarnej	43
1.7. Uwarunkowania rozwoju w zakresie infrastruktury sanitarnej	44
2. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej	44
2.1. Gospodarka wodno-ściekowa	44
1.2. Gospodarka odpadami	45
2.3. Zaopatrzenie w gaz ziemny	45
Materiały wejściowe	46
Mapy	
1. Uwarunkowania rozwoju - infrastruktura sanitarna	
2. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej	
ELEKTROENERGETYKA	47
1. Uwarunkowania zewnętrzne	47
1.1. Powiązania zewnętrzne	47
1.2. Urządzenia najwyższych i wysokich napięć	47
1.3. Źródła energii elektrycznej średniego napięcia 15 kV	47
1.4. Magistralne linie średniego napięcia 15 kV	48
2. Uwarunkowania wewnętrzne - lokalne urządzenia elektroenergetyczne	49
3. Kierunki rozwoju powiązań zewnętrznych	51
3.1. Urządzenia wysokich i najwyższych napięć	51
3.2. Stacje elektroenergetyczne 110/15 kV	51
3.3. Magistralne linie SN 15 kV	52
4. Kierunki rozwoju lokalnych urządzeń elektroenergetycznych	53
Mapy	
1. Schemat zasilania gminy Sobienie Jeziory energią elektryczną średniego napięcia 15 kV - układ podstawowy	
2. Stan techniczny lokalnych urządzeń elektroenergetycznych zasilających wsie gminy Sobienie Jeziory	
3. Kierunki rozbudowy i modernizacji systemów magistralnych linii średniego napięcia zasilających gminę Sobienie Jeziory. Reelektryfikacja wsi.	
OCENA MATERIAŁÓW WYJŚCIOWYCH	54

Wstęp

Niniejszy tom zawiera diagnozę dotychczasowego rozwoju przestrzennego gminy w sferach społecznej, gospodarczej i infrastruktury technicznej, a także wnioski dotyczące dalszego rozwoju. Łącznie z częściami: II - obejmującą środowisko przyrodnicze i lasy oraz III - obejmującą wartości kulturowe, stanowi część opisową określającą uwarunkowania rozwoju gminy Sobienie Jeziory. Część graficzną uwarunkowań rozwoju gminy stanowi rysunek w skali 1:25000 dołączony do niniejszego tomu. Cała wyżej wymieniona dokumentacja stanowi podstawę do opracowania końcowego dokumentu studium proponowanego do uchwalenia przez Radę Gminy.

DEMOGRAFIA. RYNEK PRACY

1. Liczba ludności

Według stanu na 31.12.2001 roku gmina Sobienie Jeziory liczyła 6347 osób, z tego 3208 mężczyzn i 3139 kobiet. Na 1 km² przypada 65 osób. Jest to rzadko zaludniony teren w powiecie otwockim. Jedynie gmina Osieck ma mniejszą gęstość zaludnienia.

2. Rozmieszczenie ludności

Ludność rozmieszczona jest nierównomiernie. Według ewidencji gminy pod koniec 2002 roku poszczególne miejscowości liczyły od 23 do 1282 mieszkańców. Wśród nich do największych należą: Sobienie Jeziory (1282), Dziecinów (651) i Wysoczyn (526). W grupie miejscowości o liczbie mieszkańców od 300 - 500 znalazły się: Sobienie Biskupie (401), Warszówka (335), Warszawice (330). Od 200 - 300 mieszkańców posiadały: Sobienie Szlacheckie (300), Szymanowice Duże (254), Stary Zambrzyków (225), Siedzów (219), Radwanków Szlachecki (202), Sobienie Kiełczewskie Pierwsze (211), Śniadków Górny A (202) i Gusin (201). Grupę od 100 do 200 mieszkańców tworzyły: Sobienie Kiełczewskie Drugie (167), Śniadków Dolny (141), Piwonin (132) i Szymanowice Małe (128), a do 100 mieszkańców: Przydawki (74), Nowy Zambrzyków (80), Zusanów (65), Śniadków Górny (61), Radwanków Królewski (49), Karczunek (40) i Sewerynów (23). Jak wynika z powyższego - najliczniejszą grupę stanowiły miejscowości małe, liczące od 200 - 300 mieszkańców (jest ich 8) oraz do 100 mieszkańców (jest ich 7).

3. Zmiany w stanie ludności

W 1950 roku (według NSP) gmina liczyła 6456 osób, w roku 1960 – 6619 i był to najwyższy stan w okresie w okresie powojennym. W dziesięcioleciu 1960-1970 w gminie ubyło ponad 200 osób, a w latach 1970-1978 kolejnych 300. W dziesięcioleciu 1978-1988 miała miejsce względna stabilizacja (6109 osób w 1978 roku, a w 1988 – 6103). Od roku 1988 do końca 2001 roku przybyło 246 osób, a więc mamy do czynienia z wyraźną tendencją wzrostową. Tendencja taka jest widoczna w większości gmin podwarszawskich, a do takich zalicza się gmina Sobienie Jeziory.

W latach 1988 – 2002 największy przyrost ludności miał miejsce we wsi gminnej, która jest najlepiej wyposażona w usługi, a jednocześnie posiada korzystne warunki dojazdu do usług zlokalizowanych w najbliższych miastach (Otwock, Garwolin). Nowa zabudowa wsi Sobienie Jeziory w znacznej części powstała na gruntach sąsiadujących wsi Śniadków Górny A i Piwonin. Dlatego dla ustalenia właściwej dynamiki ludności w omawianym okresie wieś Sobienie Jeziory należy ująć łącznie ze Śniadkowem Górnym A i Piwoninem. W tym zespole wsi w ciągu ostatnich 14 lat przybyło 248 osób (18,1%), co równa się przyrostowi ludności w tym czasie w całej gminie. Liczba ludności powiększyła się w tym okresie także w: Dziecinowie, Nowym Zambrzykowie, Sobieniach Biskupich, Sobieniach Kiełczewskich Pierwszych, Starym Zambrzykowie, Szymanowicach Dużych, Śniadkowie Górnym, Warszawicach, Warszówce i Wysoczynie ale był to już przyrost znacznie mniejszy. Niewielki ubytek ludności (do 10%) wystąpił w tym czasie w: Gusinie, Radwankowie Szlacheckim, Siedzowie, Sobieniach Kiełczewskich II, Sobieniach Szlacheckich i Śniadkowie Dolnym. W pozostałych miejscowościach stan ludności obniżył się znacznie, a najbardziej w Sewerynowie, Karczunku i Zuzanowie.

4. Ruch naturalny

Do roku 1994 czynnikiem obniżającym tempo wyludniania się wsi był przyrost naturalny. Wyniósł on 3,8 ‰ w latach 1975 - 1988 oraz 2,6 ‰ w latach 1989 - 1994. W latach 1995 - 1998 (wyjątek stanowi rok 1996) stał się już ujemny i wyniósł -0,8 ‰. Tendencja ta utrzymuje się nadal. W 2001 roku ujemny przyrost naturalny wyniósł w gminie -1,6 ‰. Należy zaznaczyć, że przyrost naturalny w gminie Sobienie Jeziory należy do stosunkowo niskich, tak w powiecie otwockim jak i na terenach wiejskich w województwie mazowieckim (w 2001 roku odpowiednio: -0,9 ‰ i - 0,1 ‰).

5. Migracje stałe

W ostatnich latach gmina charakteryzuje się dodatnim saldem migracji stałych czyli nadwyżką napływu ludności nad odpływem. Dodatnie saldo migracji przewyższa ujemny przyrost naturalny co powoduje przyrost liczby ludności w gminie.

6. Struktura ludności według płci

W gminie Sobienie Jeziory, podobnie jak w innych gminach rolniczych województwa mazowieckiego, występują dysproporcje w strukturze ludności według płci. Ogólnie na 100 mężczyzn przypada (w 2001 roku) 98 kobiet, przy czym w grupach wiekowych 18 do 50 lat nadwyżka mężczyzn nad liczbą kobiet jest znaczna. W starszych grupach wiekowych (55 i więcej lat), występuje nadwyżka kobiet w stosunku do liczby mężczyzn. Staje się ona tym wyższa im starsza jest grupa wiekowa, gdyż przeciętne trwanie życia kobiet jest o kilka lat dłuższe niż mężczyzn.

7. Struktura ludności według wieku

Ludność w gminie Sobienie Jeziory jest stosunkowo stara. W roku 2000 osoby w wieku przedprodukcyjnym (0 - 17 lat) stanowiły 24,3 %, w wieku produkcyjnym (18-59K/64M) - 55,9 %, a w wieku poprodukcyjnym (60K/65M i więcej lat) - 19,8 %. W roku 1980 powyższa struktura przedstawiała się następująco: wiek przedprodukcyjny - 25,2 %, wiek produkcyjny - 56,1 %, wiek poprodukcyjny - 18,7 %.

Proces starzenia się ludności jest zróżnicowany przestrzennie. Według danych NSP 1988 był on najbardziej zaawansowany w: Warszawicach, Wysoczynie, Nowym Zambrzykowie, Przydawkach, Dziecinowie, Radwankowie Królewskim, Radwankowie Szlacheckim, Sewerynowie i Starym Zambrzykowie. W miejscowościach tych osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły ponad 22 % ogółu ludności. Najmłodszą ludność posiadały Śniadków Górny A i Zusanów. W miejscowościach tych odsetek osób w wieku poprodukcyjnym nie przekraczał 15 %.

8. Poziom wykształcenia ludności

Ludność gminy charakteryzuje się dość niskim poziomem wykształcenia. Wg NSP 1988 w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 1,4 %, z wykształceniem średnim 14,1 %, z wykształceniem zasadniczym zawodowym 23,0 %, podstawowym 42,3 % i niepełnym podstawowym 19,2 %.

9. Źródła utrzymania ludności

Głównym źródłem utrzymania ludności jest praca w rolnictwie. Według NSP 1988 utrzymywało się z niej 57,6 % ogółu ludności. Z pracy poza rolnictwem utrzymywało się 27,5 % ludności, zaś z niezarobkowego źródła utrzymania 14,9 %. Po roku 1988 na terenie gminy nie zaszły takie zmiany gospodarcze, które mogłyby te proporcje w zasadniczy sposób przekształcić. Przyjmuje się więc, że obecnie proporcje te są zbliżone.

Rola poszczególnych źródeł utrzymania jest zróżnicowana przestrzennie. Praca poza rolnictwem jest głównym źródłem utrzymania dla mieszkańców Sobieni Jezior. Utrzymuje się z niej ponad 50 % mieszkańców tej miejscowości. Odgrywa ona także dużą rolę w Śniadkowie Górnym A, Warszówce, Dziecinowie, Sewerynowie i Warszawicach. W wymienionych miejscowościach osoby utrzymujące się z pracy poza rolnictwem stanowiły 34 % i więcej. Niezarobkowe źródło utrzymania największą rolę odgrywało w Sobieniach Szlacheckich i Sobieniach Jeziorach. Utrzymywało się z niego ponad 20 % mieszkańców tych miejscowości.

10. Czynni zawodowo

Według NSP 1988 wskaźnik aktywności zawodowej kształtował się na poziomie 60,9 %. W latach 1970 - 1988 stawał się on coraz niższy - wynosił bowiem w roku 1970 - 65,8 %, a w roku 1978 - 64,6 %. Zakłada się, że tendencja ta utrzymała się także w latach 1988 - 1998. Przyjmuje się, że w roku 1998 stanowił on 57 %. W oparciu o tę wielkość szacuje się grupę czynnych zawodowo na około 3580 osób, z tego około 1000 osób pracujących poza rolnictwem oraz 2580 w rolnictwie.

11. Bezrobotni

Poziom bezrobocia rejestrowanego jest w gminie stosunkowo niski. Według stanu na 30.06 2002 r. liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 321, w tym 142 kobiety. Stopa bezrobocia, odniesiona do ludności w wieku produkcyjnym, wynosiła w gminie 9,1%, w powiecie otwockim 9,7%, w województwie mazowieckim 11,8%. Można więc stwierdzić, że poziom bezrobocia w gminie jest relatywnie niski.

12. Pracujący poza rolnictwem

Na 31.12.2000 r. poza rolnictwem indywidualnym w zakładach zatrudniających 10 i więcej osób pracowało na terenie gminy 295 osób, z tego: sektor rolniczy – 17, sektor

przemysłowy – 58, usługi rynkowe – 102, usługi nierynkowe – 118. W sektorze publicznym pracowało 134, a w prywatnym 161 osób.

13. Podmioty gospodarcze

Według stanu na 31.12.1997 r. w systemie REGON zarejestrowano 225 podmiotów, w tym: 4 spółki prawa handlowego, 15 spółek cywilnych i 185 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Dominowała działalność handlowa, którą prowadziły 93 podmioty; 41 podmiotów zajmowało się działalnością produkcyjną, 27 - budowlaną, 15 transportową, 13 funkcjonowało w ochronie zdrowia, 12 w rolnictwie i łowiectwie, 7 w pozostałej działalności, 3 w edukacji, po 2 w pośrednictwie finansowym i obsłudze nieruchomości.

Stan kadrowy większości podmiotów (93 %) nie przekraczał 5 osób. Tylko 6 podmiotów znalazło się w grupie zakładów zatrudniających 6-10 osób, 3 zatrudniające 11-20 osób, 4 zatrudniające 21-100 osób i 1 podmiot zatrudniający ponad 100 osób. Najwięcej zarejestrowanych podmiotów (według stanu z marca 1998 roku) skupiało się w miejscowości gminnej (88). W granicach od 10 do 19 zarejestrowanych podmiotów było w: Warszawicach, Dziecinowie, Radwankowie Szlacheckim, Sobieniach Biskupich, Śniadkowie Górnym A i Warszówce. Od 5 do 9 podmiotów posiadały wsie: Gusin, Sobienie Kiełczewskie Drugie, Wysoczyn, Szymanowice Małe i Śniadków Dolny. 8 miejscowości posiadało od 1 do 4 podmiotów, a: Przydawki, Radwanków Królewski, Sewerynów, Sobienie Szlacheckie i Zuzanów nie posiadały ich wcale.

Obserwuje się dość szybki przyrost liczby podmiotów gospodarczych w gminie. Według stanu na koniec 2000 roku ogólna ich liczba wynosiła 295 to jest o 70 więcej niż na koniec 1997 roku. Zwiększyła się przede wszystkim liczba zakładów osób fizycznych (ze 185 do 243 tj. o 58). Największą liczbę podmiotów posiadały sekcje (według PKD): handel (122), działalność produkcyjna (50), budownictwo (37) i transport (24).

Wnioski

1. Do roku 2010 przewiduje się utrzymanie trendów ludnościowych z lat 1988 - 2000. Zakłada się ujemny przyrost naturalny na poziomie około 10 osób oraz dodatnie saldo migracji stałych w wysokości około 30 osób. Przy tych założeniach stan ludności w gminie będzie się zwiększał osiągając poziom około 6500 osób w roku 2010.

2. Przewiduje się koncentrację ludności w miejscowości gminnej i w mniejszym stopniu w Dziecinowie. W pozostałych miejscowościach występować będzie względna stabilizacja, a w nielicznych spadek liczby ludności, największy w najmniejszych miejscowościach, pozbawionych usług i o trudnej dostępności do tych usług (wschodnia część gminy).
3. Spadek urodzeń żywych obniży liczebność i udział roczników w wieku przedprodukcyjnym, a jednocześnie wiek poprodukcyjny będą osiągać roczniki powojennego wyżu demograficznego, co pogłębi proces starzenia się ludności gminy. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w większości wsi przekroczy 20 %.
4. W miejscowości gminnej, gdzie koncentruje się większość usług, coraz większą rolę będzie odgrywała praca poza rolnictwem. W pozostałych miejscowościach głównym źródłem utrzymania pozostanie praca w rolnictwie.
5. Wskaźnik aktywności zawodowej obniży się do około 55 %, obniży się więc liczebność grupy czynnych zawodowo do około 3550 osób w 2010 roku, z czego około 2000 będzie pracować w rolnictwie, a 1550 poza rolnictwem.

JAKOŚĆ ŻYCIA W OCENIE MIESZKAŃCÓW GMINY

W toku prac nad studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy odwołano się do poglądów mieszkańców, głównie w celu wysondowania opinii na temat jakości życia w gminie. W przeprowadzonym w tym celu badaniu ankietowym wypowiedziało się, niestety, bardzo mało, bo tylko 12 osób (mimo, że liczba rozprawdzonych ankiet była znacznie większa), zamieszkujących w następujących miejscowościach: Karczunek, Piwonin, Radwanków Królewski, Sewerynów, Sobienie Biskupie, Sobienie Kiełczewskie, Szymanowice Duże, Warszówka, Warszawice, Wysoczyn, Zambrzyków Stary i Zuzanów.

Pytania ankiety dotyczyły: miejsca zamieszkania, środowiska, uzyskiwanych dochodów, warunków mieszkaniowych, sposobu spędzania wolnego czasu.

Na podstawie wypowiedzi ankietowanych można stwierdzić, że są oni przywiązani do miejsca, w którym żyją. Nie chcą opuścić swoich miejscowości, gdyż "posiadają tutaj dom, pracę, gospodarstwo, podobają się im okolice, są piękne krajobrazy, brakuje pieniędzy na przeprowadzkę".

Poprawę jakości życia wiążą z:

- budową dróg asfaltowych w: Karczunku, Radwankowie Królewskim, Sewerynowie i Zuzanowie.
- kanalizowaniem Piwonina, Radwankowa Królewskiego, Warszawic, Warszówki, Szymanowic Dużych,
- telefonizacją Piwonina i Zambrzykowa Starego,
- budową domu kultury - świetlicy w Warszówce i Sobieniach Biskupich,
- uruchomieniem sklepu wielobranżowego w Sobieniach Kiełczewskich,
- zlikwidowaniem "śmietniska" w Sobieniach Biskupich,
- uruchomieniem linii autobusowej w Sobieniach Biskupich.

Ankietowani są niezadowoleni z uzyskiwanych dochodów. W celu ich powiększenia cztery osoby chce podjąć dodatkową pracę. Nikt nie wiąże wzrostu dochodów ze wzrostem opłacalności produkcji gospodarstw rolnych. Pięć osób uważa, że można zarobić na agroturystyce. Należy ją rozwinąć w Karczunku ze względu na piękną

przyrodę, Warszawicach - ze względu na przyrodę i zabytki, Sewerynowie - czyste powietrze, Sobieniach Biskupich - piękny krajobraz, ciszę, bliskość Mazowieckiego Parku Krajobrazowego. Wcześniej jednak należy poprawić drogi, wygląd zabudowań, uzupełnić infrastrukturę, przygotować tereny pod działki rekreacyjne, szczególnie w takich miejscowościach jak Zuzanów i Sobienie Biskupie.

Dochody ankietowanych przeznaczone są głównie na utrzymanie gospodarstwa rolnego i zakup żywności.

Połowa ankietowanych jest niezadowolona ze swoich warunków mieszkaniowych. Czterech "niezadowolonych" i czterech "zadowolonych" planują remont lub rozbudowę swoich domów.

Ankietowani uważają, że na ich terenie należy tworzyć warunki dla rozwoju skoncentrowanego budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego. Pod zabudowę wskazują głównie tereny w Sobieniach Jeziorach.

Wyposażenie mieszkań w dobra trwałego użytkowania jest na poziomie dobrym. Tylko trzy osoby nie posiadają pralki automatycznej, a jedna samochodu osobowego. Wszyscy mają telewizory kolorowe.

W większości miejscowości nie świadczy się usług społecznych. Mieszkańcy gminy najczęściej zakupują je w Sobieniach Jeziorach i Otwocku. Na zakupy dojeżdżają do Warszawy.

Sposób spędzania wolnego czasu jest typowy dla terenów wiejskich. Ankietowani oglądają telewizję, czytają książki i prasę, odwiedzają krewnych i znajomych.

Wśród ankietowanych i ich rodzin najczęściej powtarzające się choroby wiążą się z przeziębieniem, a także przemęczeniem. Główne przyczyny zgonów to: zawały, wylewy, nowotwory.

ZASOBY I WARUNKI MIESZKANIOWE

1. Zasoby mieszkaniowe

Na koniec 2001 roku w gminie Sobienie Jeziory było 1909 mieszkań o 6344 izbach i 134,7 tys. m² powierzchni użytkowej. Na przestrzeni lat 1978 - 2001 następował systematyczny przyrost liczby mieszkań, co ilustruje tablica 1.

Tabl. 1. Zasoby mieszkaniowe w latach 1978 - 2001

Wyszczególnienie	1978	1988	2001	1988/1978	2001/1988	2001/1978
Mieszkania	1681	1732	1909	103,0	110,2	113,6
Izby	4466	5330	6334	119,3	118,8	141,8
Pow. użytk. w tys. m ²	90,5	111,7	134,7	123,4	120,6	148,8

Źródło: wyniki NSP 1978,1988 oraz *Rocznik statystyczny województwa mazowieckiego 2002*

W latach 1978 - 2001 liczba mieszkań w gminie wzrosła o 13,6 %, izb o 41,8 %, a powierzchnia użytkowa mieszkań o 48,8 %.

Ruch budowlany w gminie Sobienie Jeziory jest nieco większy niż średni na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego, o czym świadczy porównanie wskaźników liczby oddanych do użytku mieszkań w 2001 roku w przeliczeniu na 1000 ludności. W gminie Sobienie Jeziory wskaźnik ten wynosił **2,4**, a średnio na obszarach wiejskich województwa mazowieckiego 1,9.

2. Warunki mieszkaniowe

Zestawienie podstawowych wskaźników zagęszczenia mieszkań na dzień 31.12 2001 r. w gminie Sobienie Jeziory na tle analogicznych wskaźników dla obszarów wiejskich województwa mazowieckiego przedstawia się jak niżej.

	Gmina Sobienie Jeziory		Wieś w woj. mazowieckim 2001
	1988	2001	
Liczba osób na 1 izbę	1,15	1,00	0,96
Powierzchnia użytkowa w m ² na osobę	18,3	21,2	19,0

Zagęszczenie mieszkań w gminie Sobienie Jeziory jest mniejsze niż na terenach wiejskich województwa mazowieckiego uwzględniając powierzchnię na osobę, a większe biorąc pod uwagę liczbę osób na 1 izbę (izby w gminie są większe).

3. Mieszkania według okresu budowy i materiału ścian zewnętrznych budynku

Dostępne dane na ten temat są bardzo przestarzałe, gdyż dotyczą sytuacji z 1988 roku. Przytaczamy je, gdyż wskazują one, że sytuacja w gminie była w tym czasie lepsza niż średnio na wsi w byłym województwie siedleckim, a wiele przesłanek wskazuje na to, że obecnie uległa ona dalszej poprawie.

Według NSP 1988 mieszkania w budynkach o niepalnym materiale ścian stanowiły 68,4 % ogólnych zasobów mieszkaniowych w gminie. Porównywalny wskaźnik dla terenów wiejskich byłego województwa siedleckiego kształtował się na poziomie 52,5 %, a zatem sytuacja w gminie pod tym względem była dużo lepsza.

Udział mieszkań starych, wybudowanych przed 1945 rokiem, wynosił w gminie 24,4 % i był bardzo zbliżony do średniego na wsi w byłym województwie siedleckim (24,1 %), a udział mieszkań nowych, wybudowanych w latach 1970 - 1978, był w gminie wyższy (odpowiednie wskaźniki 32,1 % i 29,9 %). Dokładniej ilustruje to tabela 2.

Tabl. 2. Struktura mieszkań według okresu budowy i ich zagęszczenie

Wyszczególnienie	Mieszkania	Izby	Pow. uż. tys. m ²	Ludność w mieszk.	Liczba osób na izbę	Liczba osób na mieszk.	Liczba izb na mieszk.	Pow. uż. na mieszk.	Pow. uż. na osobę
Razem	1732	5330	111,7	6103	1,15	3,52	3,08	64,5	18,3
wybudowane: przed 1945 r.	422	981	19,0	1136	1,16	2,69	2,32	45,0	16,7
w l. 1945-60	436	1140	23,4	1461	1,28	3,35	2,61	53,7	16,0
1961-70	319	1012	21,9	1233	1,22	3,87	3,17	68,7	17,8
1971-78	273	1004	21,2	1131	1,13	4,14	3,68	77,7	18,8
1979-88	282	1193	26,2	1142	0,96	4,05	4,23	92,9	22,9

Źródło: Wyniki NSP 1988. Wyliczenia własne.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że najbardziej zagęszczone są mieszkania stare, wybudowane przed 1945 rokiem i w latach 1945-1960, mimo, że liczba zamieszkujących je osób jest mała. Są to mieszkania małe zarówno pod względem liczby izb jak i powierzchni użytkowej.

Tempo ubytku mieszkań starych, wybudowanych przed 1945 rokiem, jest w gminie Sobienie Jeziory nieco większe niż średnio na wsi w byłym województwie siedleckim. Udział tych mieszkań obniżył się z 37,2 % w roku 1978 do 22,0 % w 1994 roku tj. o 15,2 pkt, podczas gdy średnio na wsi w tym czasie z 36,1 % do 21,7 % tj. o 14,4 %.

4. Przestrzenne zróżnicowanie sytuacji mieszkaniowej

Według danych NSP 1988 (brak nowszych danych) zróżnicowanie przestrzenne sytuacji mieszkaniowej przedstawia się następująco:

- Wielkość mieszkań mierzona powierzchnią użytkową na mieszkanie

Największe mieszkania, powyżej 80 m² na mieszkanie, występowały we wsiach: Siedzów, Śniadków Górny A, Szymanowice Duże i Wysoczyn, a najmniejsze, poniżej 50 m², we wsiach: Sewerynów, Warszawice, Przydawki, Karczunek, Sobienie Szlacheckie i Radwanków Królewski.

- Zagęszczenie mieszkań mierzone powierzchnią użytkową na osobę

Najbardziej zagęszczone mieszkania, poniżej 15 m², znajdowały się we wsiach: Sewerynów, Przydawki, Sobienie Szlacheckie, Warszówka, Warszawice, Radwanków Królewski i Karczunek, a najmniej zagęszczone (powyżej 20 m², we wsiach: Siedzów, Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, Sobienie Jeziory, Wysoczyn i Śniadków Górny A (patrz załączona tablica).

- Mieszkania o niepalnym materiale ścian budynków

Najwięcej mieszkań w budynkach o niepalnym materiale ścian (80 % i więcej) znajdowało się we wsiach: Sobienie Jeziory, Szymanowice Małe, Sobienie Kiełczewskie Drugie, Warszówka, a najmniej (poniżej 30 %) we wsiach: Sewerynów, Nowy Zambrzyków, Zuzanów i Karczunek.

- Udział mieszkań nowych, wybudowanych w latach 1970-1988

Najwięcej mieszkań nowych, powyżej 40 %, występowało we wsiach: Siedzów, Wysoczyn, Szymanowice Małe i Śniadków Górny A.

- Zmiany w stanie zasobów mieszkaniowych w latach 1978-1988

Największym przyrostem liczby mieszkań w tym czasie charakteryzowały się miejscowości: Śniadków Górny A i Śniadków Dolny, a największy ubytek wystąpił we wsi Piwonin.

Podsumowanie

Sytuacja mieszkaniowa w gminie Sobienie Jeziory jest lepsza niż przeciętna w gminach wiejskich województwa mazowieckiego. Dotyczy to zagęszczenia mieszkań, struktury mieszkań pod względem ich ogniotrwałości, struktury według okresu budowy. Zasadniczy wpływ na taką sytuację ma systematyczny przyrost zasobów mieszkaniowych. Pozytywnie na tle całej gminy wyróżniają się miejscowości: Sobienie Jeziory, Śniadków Górny A, Szymanowice Małe, Wysoczyn, Szymanowice Duże, Gusin i Siedzów. Najgorszą sytuację mieszkaniową posiadają wsie: Przydawki, Karczunek, Nowy Zambrzyków, Zuzanów i Sewerynów.

Kierunki rozwoju mieszkalnictwa

Rozwój budownictwa mieszkaniowego jest uwarunkowany procesami demograficznymi oraz stanem technicznym istniejących zasobów. Zapotrzebowanie na mieszkania, wynikające z przyrostu liczby ludności, wystąpi przede wszystkim we wsi gminnej Sobienie Jeziory. Tu bowiem występuje koncentracja usług, a w ślad za nimi osiedla się ludność. W miejscowościach tych konieczne jest wskazanie terenów pod zorganizowaną zabudowę jednorodziną i usługową.

Szacuje się, że do wymiany na nowe kwalifikuje się w gminie około 350 mieszkań. Potrzeby w tym zakresie są większe we wschodniej części gminy, gdzie występuje dużo starej, drewnianej, substandardowej zabudowy mieszkaniowej.

Część zabudowy, zwłaszcza budynki wybudowane w latach 1945 -1960, kwalifikuje się do modernizacji.

W miejscowościach wyludniających się, zwłaszcza we wschodniej części gminy, istnieje możliwość wykorzystania niezamieszkałych mieszkań na cele letniskowe. Wskazana jest tu także zabudowa pensjonatowa na cele agroturystyki.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

1. Urzędy i banki

Obsługę ludności całej gminy prowadzą następujące jednostki, zlokalizowane w miejscowości gminnej: Urząd Gminy, Urząd Stany Cywilnego, Komisariat Policji, Bank Spółdzielczy.

2. Oświata

Na terenie gminy funkcjonują 3 szkoły podstawowe – w Sobieniach Jeziorach, Siedzowie i Warszawicach. Stan techniczny szkół jest dobry. W 2000 roku została oddana do użytku nowa szkoła podstawowa w Siedzowie, która zastąpiła funkcjonującą wcześniej szkołę w Wysoczynie. Liczba pomieszczeń do nauczania w szkołach podstawowych wynosi 29. W 2001 roku w szkołach podstawowych było 25 oddziałów, a pracowało 29 nauczycieli pełnozatrudnionych i 6,77 niepełnozatrudnionych (w przeliczeniu na pełne etaty). Liczba uczniów wynosiła 565, a absolwentów 105.

Przy szkołach podstawowych funkcjonują oddziały przedszkolne. W 2001 roku było 4 oddziały, a liczba uczniów wynosiła 86. Ponadto funkcjonowało 1 przedszkole 1-oddziałowe, do którego uczęszczało 30 dzieci.

W miejscowości Sobienie Jeziory funkcjonuje Gimnazjum Publiczne, które swym zasięgiem obejmuje wszystkie miejscowości w gminie. Gimnazjum posiada 13 pomieszczeń do nauczania. W 2001 roku było w nim 13 oddziałów, pracowało 17 nauczycieli pełnozatrudnionych i 2,28 niepełnozatrudnionych (w przeliczeniu na pełne etaty), a liczba uczniów wynosiła 313.

Na terenie gminy nie ma szkół ponadpodstawowych. We wsi Sobienie Jeziory funkcjonuje przedszkole.

3. Kultura i sport

Rolę obiektów kultury pełnią remizy OSP, które znajdują się we wsiach: Sobienie Jeziory, Dziecinów, Wysoczyn, Zambrzyków Stary i Śniadków Dolny. Przy remizach w

Sobieniach Jeziorach, Wysoczynie, Dziecinowie i Zambrzykowie Starym funkcjonują świetlice. Świetlica znajduje się również we wsi Szymanowice Duże. Stan techniczny obiektów kultury jest zadowalający, z wyjątkiem świetlicy w Szymanowicach Dużych, której stan jest słaby. W miejscowości Warszawice rozpoczęto budowę remizy. We wsi Sobienie Jeziory znajduje się Biblioteka Gminna .

W gminie brak jest urządzonych terenów sportowych. Mieszkańcy wsi, w których znajdują się szkoły, mają możliwość korzystania ze szkolnych boisk i sal gimnastycznych. W miejscowości Dziecinów znajduje się boisko do piłki nożnej. W wielu miejscowościach są "dzikie boiska".

Na terenie gminy funkcjonują kościoły parafialne wyznania rzymsko-katolickiego we wsiach: Sobienie Jeziory i Warszawice. Parafia w Warszawicach obejmuje wsie: Radwanków Szlachecki, Sobienie Biskupie, Warszawice, Warszówka i Dziecinów. Wsie: Szymanowice Duże, Szymanowice Małe i Gusin należą do parafii w Mariańskim Porzeczu gm. Wilga. Pozostałe miejscowości należą do parafii w Sobieniach Jeziorach.

4. Zdrowie i opieka społeczna

W miejscowości Sobienie Jeziory funkcjonuje Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, który obejmuje swym zasięgiem wszystkie miejscowości w gminie. Funkcjonuje także apteka. Usługi w zakresie leczenia świadczone są również przez prywatne gabinety lekarskie.

5. Łączność

Na terenie gminy funkcjonuje Urząd Pocztovo-Telekomunikacyjny w Sobieniach Jeziorach.

6. Cmentarze

Cmentarze znajdują się w miejscowościach Sobienie Jeziory i Warszawice.

7. Handel i gastronomia

Na terenie gminy funkcjonowało (2001 r.) 63 sklepy, w których pracowało 98 osób i jedna stacja paliw zatrudniająca 2 osoby oraz targowisko o powierzchni 9000 m². Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na koniec 2001 roku wynosiła w sekcji handel i naprawy – 107, w sekcji hotele i restauracje – 2.

8. Podsumowanie

- * Sieć szkół podstawowych jest dostosowana do przyszłościowych potrzeb gminy, a stan techniczny obiektów jest dobry.
- * Dostępność usług leczniczych jest w gminie Sobienie Jeziory znacznie lepsza niż przeciętnie na terenach wiejskich w województwie mazowieckim.
- * Gmina jest słabo wyposażona w obiekty sportowe. Brak jest urządzonych boisk, nie mówiąc już o typowym ośrodku sportowym.
- * Gmina jest również słabo wyposażona w obiekty kultury - świetlice. Ich rolę pełnią w niektórych miejscowościach remizy OSP. Potrzeba tych obiektów występuje we wsiach skupiających większą liczbę mieszkańców, a do takich można zaliczyć Warszawice i Warszówkę.

9. Kierunki rozwoju infrastruktury społecznej

W zakresie infrastruktury społecznej zakłada się:

- poprawę wyposażenia ośrodka gminnego oraz większych miejscowości w obiekty kultury oraz sportu i rekreacji, których wielkość, w przypadku miejscowości gminnej, powinna uwzględniać potrzeby ludności całej gminy,
- w zakresie oświaty za docelowy model przyjmuje się funkcjonownie w gminie szkół podstawowych w Sobieniach Jeziorach, Siedzowie i Warszawicach oraz Gimnazjum Publicznego w Sobieniach Jeziorach, obejmującego swym zasięgiem działania całą gminę,
- kształtowanie sieci placówek handlu i gastronomii na zasadach rynkowych,
- adaptację istniejącej zabudowy o charakterze publicznym z możliwością jej przekształceń, uzupełnień i modernizacji, a także zmiany funkcji w dostosowaniu do potrzeb ludności.

ROLNICTWO

1. Użytkowanie gruntów

Powierzchnia użytków rolnych (dane z 2001 r.) wynosi w gminie Sobienie Jeziory 6096 ha co stanowi 62,8 % ogólnej powierzchni gminy, która wynosi 9712 ha. Struktura użytków rolnych przedstawia się następująco:

	ha	%
Użytki rolne razem	6097	100,0
- grunty orne	2998	49,2
- sady	1557	25,5
- łąki	1197	19,6
- pastwiska	345	5,7

W strukturze tej zwraca uwagę bardzo wysoki odsetek sadów (25,5 %), który jest wielokrotnie wyższy od średniego w powiecie otwockim (7,1 %) i w województwie mazowieckim (3,3 %).

W indywidualnych gospodarstwach rolnych w gminie występuje znaczny areał ugorów i odłogów. Według wstępnych wyników Powszechnego Spisu Rolnego 1996 r. ich powierzchnia w indywidualnych gospodarstwach rolnych wynosiła w gminie 244 ha tj. 9,5 % powierzchni gruntów ornych. Największe areały ugorów występowały we wsiach: Warszawice (27 ha), Warszówka (26 ha), Sobienie Biskupie (21 ha) i Sobienie Kiełczewskie Drugie (19 ha). Według opublikowanych ostatecznych wyników Spisu areał ugorów był ponad 3-krotnie większy i wynosił aż 881 ha, co stanowiło 26,9 % gruntów ornych.

Lesistość gminy można uznać za niską. Powierzchnia lasów w granicach administracyjnych wynosi 1740 ha, co stanowi 17,9 % ogólnej powierzchni. Wskaźnik lesistości w gminie jest znacznie niższy od analogicznego wskaźnika dla powiatu otwockiego (30,2%), krajowego (28,4%) oraz dla województwa mazowieckiego (22,2%).

Wskaźnik udziału trwałych użytków zielonych jest wyraźnie wyższy we wschodniej

części gminy, zwłaszcza we wsiach: Warszówka, Przydawki, Sewerynów, Karczunek, Sobienie Biskupie, Nowy Zambrzyków, Warszawice, Sobienie Szlacheckie i Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, gdzie przekracza on 30,0 % ogólnej powierzchni użytków rolnych (patrz tabela i mapa).

2. Jakość gruntów

Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, według Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, wynosi dla gminy 64,3 pkt. Dla porównania średni wskaźnik w byłym województwie siedleckim wynosił 59,8 pkt, (w kraju 66,6 pkt).

Struktura gruntów rolnych w gminie według kompleksów przydatności rolniczej na tle odpowiednich danych średnich w byłym województwie siedleckim przedstawia się następująco (według IUNG):

Tab. 1. Kompleksy przydatności rolniczej gruntów ornych

Kompleksy	Gmina ha	%	Woj. %
Razem	4956	100,0	100,0
w tym:			
pszenny bardzo dobry	405	8,2	0,4
pszenny dobry	837	16,9	7,1
pszenny wadliwy	194	3,9	0,1
żytni bardzo dobry	667	13,5	23,3
żytni dobry	733	14,8	18,2
żytni słaby	1061	21,3	27,0
żytni bardzo słaby	513	10,4	14,9
zbożowo pastewny mocny	315	6,4	3,4
zbożowo pastewny słaby	229	4,6	5,6

Źródło: Warunki przyrodnicze produkcji rolnej - woj. siedleckie IUNG Puławy, 1982.

Z powyższego zestawienia wynika, że w gminie Sobienie Jeziory występują z jednej strony grunty orne wysokiej jakości, kompleksów pszennego bardzo dobrego i pszennego dobrego, z drugiej zaś znaczne ilości gruntów słabych, kompleksów żytniego słabego i żytniego bardzo słabego. Przydatność rolnicza trwałych użytków zielonych jest w gminie niska. Udział użytków bardzo dobrych wynosi zaledwie 1,1 %, średnich 28,0 %, a słabych i bardzo słabych aż 70,9 %.

Jakość gruntów rolnych według klas bonitacyjnych przedstawia się następująco:

kl. I - 61 ha tj. 0,9 %

kl. II - 272 ha tj.	4,0	%
kl. III - 1380 ha tj.	20,4	%
kl. IV - 1318 ha tj.	19,5	%
kl. V - 1810 ha tj.	26,7	%
kl. VI - 815 ha tj.	12,0	%
kl. VIz - 24 ha tj.	0,4	%

Struktura bonitacyjna wskazuje na zróżnicowaną jakość gleb w gminie. Gleby klas I i II stanowią 4,9 % użytków rolnych, klasy III 20,4 %, klasy IV 19,5 %, a klas V i VI 38,7 %. Lepsze gleby posiada położona nad Wisłą zachodnia część gminy, natomiast wschodnia - zdecydowanie gorsze (patrz mapa glebowo-rolnicza).

Potrzeby melioracji są w gminie niskie. Zostały one oszacowane na 1010 ha. Stopień ich zaspokojenia na koniec 1998 roku jest wysoki (72,8 %) w stosunku do byłego województwa siedleckiego (52,7 %). Do zmeliorowania pozostaje w gminie tylko 275 ha użytków rolnych. Należy dodać, że potrzeby te wynikają z dekapitalizacji istniejących urządzeń, gdyż w 1992 roku stopień zaspokojenia potrzeb melioracyjnych określany był na 100 %.

3. Struktura obszarowa gospodarstw indywidualnych

Gmina posiada niekorzystną strukturę obszarową indywidualnych gospodarstw rolnych. Na 1 gospodarstwo przypada (dane PSR 1996) 5,8 ha powierzchni ogólnej, w tym 4,7 ha użytków rolnych (średnio na wsi w byłym województwie siedleckim odpowiednio - 7,7 i 6,4 ha). Szczegółową strukturę obszarową indywidualnych gospodarstw rolnych przedstawia tablica 2.

Tablica 2. Liczba i powierzchnia indywidualnych gospodarstw i działek rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe (ha uż. roln.)	Liczba gospodarstw		Powierzchnia uż. roln.	
	szt.	%	ha	%
Ogółem	1271	100,0	6375	100,0
do 1	197	15,5	102	1,6
1-2	212	16,7	393	6,2
2-3	129	10,1	498	7,8
3-5	160	12,6	1582	24,8
5-7	179	14,1	1319	20,7
7-10	125	9,8	1261	19,7
10-15	64	5,0	897	14,1

15-20	10	0,8	233	3,7
20-30	1	0,1	24	0,4
30-50	-	-	-	-
powyżej 50	1	0,1	66	1,0

Źródło: PSR 1996. US Siedlce, 1997. Wyliczenia wskaźników własne.

Liczną grupę stanowią działki rolne do 1 ha użytków rolnych (15,5 %). Wśród indywidualnych gospodarstw rolnych (powyżej 1 ha UR) dominują gospodarstwa małe, w przedziałach 1-2, 2-5 i 5-7 ha. Mało jest gospodarstw rolnych powyżej 10 ha. Stanowiły one tylko 6 % ogółu gospodarstw indywidualnych, a w ich użytkowaniu znajdowało się 19,2 % ogólnej powierzchni gospodarstw indywidualnych.

Duża liczba małych działek przypadająca na przeciętne gospodarstwo jest dowodem tzw. szachownicy gruntów. Przeciętne indywidualne gospodarstwo rolne składało się z 4,1 działki o średniej powierzchni 1,4 ha; średnio na wsi w byłym województwie siedleckim odpowiednio 4,4 i 1,8. Dodatkowym utrudnieniem w gospodarowaniu jest znaczne oddalenie działek od siedziby gospodarstwa. Średnia odległość od siedliska do najdalszej działki wynosiła w gminie 4,0 km, (średnia w województwie 2,6 km).

Porównanie danych o strukturze gospodarstw w 1996 roku z podobnymi danymi z 1988 roku (według Narodowego Spisu Powszechnego) pozwoli odpowiedzieć na pytanie, czy struktura ta poprawia się, czy też pogarsza?

Według danych NSP 1988 w gminie było 1315 gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i 61 z użytkownikiem działki rolnej (wówczas o powierzchni ogólnej do 0,5 ha). Przeważający był typ gospodarstw mieszanych - głównie rolniczych. Ich liczba wynosiła 576 tj. 43,8 %. Gospodarstw rolniczych było 533 (40,5 %), gospodarstw mieszanych - głównie nierolniczych 184 (14,0 %), a gospodarstw nierolniczych 22 (1,7 %).

Struktura gospodarstw według powierzchni ogólnej przedstawiała się następująco:

Tab. 3. Indywidualne gospodarstwa rolne według powierzchni ogólnej

Pow.ogólna w ha	Ogółem		Rolnicze		Mieszane - gł.roln.	
	gospod.	%	gospod.	%	gospod.	%
Razem	1315	100,0	533	100,0	576	100,0
0,50-1	79	6,0	19	3,6	17	3,0
1-2	166	12,6	42	7,9	64	11,1
2-5	512	38,9	213	40,0	233	40,5
5-7	231	17,6	100	18,8	110	19,1
7-10	199	15,1	97	18,2	89	15,5

10-15	94	7,1	47	8,8	45	7,8
15 i więcej	34	2,6	15	2,8	18	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: NSP 1988, Ludność i warunki mieszkaniowe. Zeszyt dla gm. Sobienie Jeziory. W-wa 1990.Tabl.6

Struktura gospodarstw rolniczych i mieszanych - głównie rolniczych - była zbliżona.

Mimo niepełnej porównywalności danych o strukturze obszarowej gospodarstw pomiędzy NSP 1988 i PSR 1996, można stwierdzić, że w wymienionym okresie w gminie ogólna liczba gospodarstw i działek rolnych zmniejszyła się o 105 to jest o 7,6 % (1376 w 1988 roku, 1271 w 1996 r.), przy czym zwiększyła się liczba działek do 1 ha ze 140 do 191, zaś liczba indywidualnych gospodarstw rolnych zmniejszyła się z 1236 do 1074. Można więc mówić o korzystnym procesie koncentracji ziemi.

4. Produkcja roślinna

Tradycją gminy jest intensywna produkcja sadownicza i warzywnicza. Powierzchnia sadów w gminie wynosiła w 2000 roku 1540 ha. Największa ich koncentracja ma miejsce w południowo- zachodniej części gminy. We wsiach: Szymanowice Duże, Szymanowice Małe, Wysoczyn i Gusin sady stanowią ponad 50 % ogólnej powierzchni użytków rolnych. W przedziale 25-50% sadów posiadają wsie: Siedzów, Sobienie Jeziory, Radwanków Królewski, Śniadków Górny A, Piwonin i Sobienie Kiełczewskie Drugie, a od 10 do 25 % wsie: Nowy Zambrzyków, Stary Zambrzyków, Radwanków Szlachecki, Sobienie Biskupie, Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, Śniadków Górny i Śniadków Dolny. Nie posiadają sadów wsie o najniższych glebach: Zuzanów, Przydawki, Karczunek i Sewerynow, a niewielkie arealy (poniżej 5 % użytków rolnych) występują we wsiach: Dziecinów, Sobienie Szlacheckie, Warszawice i Warszówka.

Powierzchnia warzyw, według wstępnych wyników PSR 1996, wynosiła w gminie 225 ha tj. 9,6 % ogólnej powierzchni zasiewów. Podobnie jak sady, koncentrują się one we wsiach o najlepszych glebach tj.: Wysoczyn, Szymanowice Małe, Szymanowice Duże, Radwanków Królewski, Śniadków Górny A, Siedzów i Sobienie Jeziory (powyżej 10 %) oraz: Dziecinów, Piwonin, Radwanków Szlachecki, Sobienie Kiełczewskie Drugie, Śniadków Dolny i Śniadków Górny (5-10 %). W gminie uprawia się też dość dużo truskawek. W 1996 roku było ich 69 ha tj. 2,9 % powierzchni zasiewów, przy czym we wsiach: Szymanowice Małe, Radwanków Królewski, Siedzów, Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, Śniadków Dolny, Śniadków Górny A i Wysoczyn stanowiły one powyżej 5 %

ogólnej powierzchni zasiewów. Obok warzyw gruntowych uprawia się w gminie znaczne ilości warzyw przyspieszonych w szklarniach i tunelach foliowych. Według PSR 1996 powierzchnia szklarni wynosiła 56919 m², a tuneli foliowych 40364 m².

Według danych PSR z 1996 r. zboża (w gospodarstwach indywidualnych) uprawiane były na powierzchni 1441 ha, co stanowiło 60,2 % powierzchni zasiewów, w tym zboża intensywne (w indywidualnych gospodarstwach rolnych, bez działek do 1 ha UR, według wstępnych wyników spisu) na powierzchni 438 ha, tj. 18,7 % zasiewów. W poszczególnych wsiach udział zbóż intensywnych wynosił od zera w Karczunku do 64,2 % w Gusinie (patrz tabela i mapa). Powierzchnia pod ziemniakami wynosiła 524 ha, co stanowiło 21,9 % ogólnej powierzchni zasiewów. W poszczególnych wsiach ziemniaki stanowiły od 11,4 % (Gusin) do 37,9 % (Szymanowice Małe) ogólnej powierzchni zasiewów (tabela i mapa). Rośliny pastewne zajmowały 84 ha, tj. 3,5 % powierzchni zasiewów, pozostałe uprawy 337 ha (14,1 %).

Tabl. 4. Powierzchnia i struktura zasiewów w 1996 r. (wg PSR)

Pow. zasiewów razem	Zboża	Kukurydza	Strączkowe jadalne	Ziemniaki	Przemysło- we	Pastewne	Pozostałe
2395 ha	1441	-	9	524	-	84	337
100 %	60,2	-	0,4	21,9	-	3,5	14,1

W 1997 roku średnie plony zbóż w gminie wyniosły 25,4 q/ha, a ziemniaków 160 q/ha i były nieco wyższe od średnich na wsi w byłym województwie siedleckim, które odpowiednio wynosiły 25,2 q/ha i 152 q/ha.

5. Produkcja zwierzęca

W produkcji zwierzęcej zarówno pogłowie bydła jak i trzody chlewnej utrzymuje się na bardzo niskim poziomie. Tylko w niektórych wioskach w północnej i wschodniej części gminy jest dość wysoki stan pogłowia bydła.

Stan pogłowia zwierząt gospodarskich w gospodarstwach indywidualnych w/g PSR w 1996 r. przedstawiał się następująco:

- bydło ogółem - 1337 szt.
- w tym krowy - 826 szt
- trzoda chlewna - 1706 szt

- owce - 24 szt
- konie - 177 szt

Tabl.6. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych w sztukach

Wyszczególnienie	Bydło ogółem	Krowy	Trzoda chlewna	Owce	Konie
gm. Sobienie Jeziory	25,2	15,6	32,1	0,5	3,3
b. woj. siedleckie	46,5	26,3	89,0	1,2	5,6

Obsada zarówno bydła jak i trzody chlewnej jest w gminie bardzo niska, gdyż w większości wsi główna uwaga rolników koncentruje się na produkcji sadowniczej i warzywniczej. Jest ona zróżnicowana w poszczególnych wsiach (patrz tabela 3 i mapa). Wyższą od średniej w gminie obsadę, zarówno bydła jak i trzody chlewnej, posiadały wsie: Dziecinów, Nowy Zambrzyków, Przydawki, Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, Sobienie Szlacheckie, Stary Zambrzyków, Śniadków Dolny, Śniadków Górny, Warszawice i Zuzanów. Są to z reguły wsie o niskim udziale sadów, a wysokim - trwałych użytków zielonych, w strukturze użytków rolnych. Najwyższą w gminie obsadę bydła posiadała wieś Warszówka (63 szt./100 ha UR). Wsie o najwyższym odsetku sadów posiadają bardzo niską obsadę zwierząt gospodarskich, a niektóre (Gusin, Sobienie Jeziory) - praktycznie ich nie posiadają.

Według PSR 1996 - spośród 1054 gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą - 38,1 % gospodarstw uzyskuje 2/3 swoich łącznych dochodów z działalności rolniczej (średnio na wsi w byłym województwie siedleckim 33,5 %). Poziom produkcji towarowej był w gminie Sobienie Jeziory znacznie wyższy niż średnio na wsi w byłym województwie siedleckim w przeliczeniu na: 1 pełnozatrudnionego, 1 gospodarstwo i 1 ha użytków rolnych. Również nakłady inwestycyjne były znacznie wyższe zarówno w przeliczeniu na 1 gospodarstwo jak i na 1 ha użytków rolnych. Nakłady inwestycyjne na 1 ha użytków rolnych wynosiły 2016 zł, a na 1 gospodarstwo rolne 10107 zł (analogicznie na wsi w byłym województwie siedleckim 703 zł i 5430 zł.).

6. Wyposażenie w ciągniki i maszyny rolnicze

Liczba ciągników rolniczych w indywidualnych gospodarstwach rolnych wynosiła w gminie (wg wstępnych wyników PSR z 1996 r.) 746, co daje bardzo wysoki wskaźnik -

14,7 ciągników na 100 ha użytków rolnych. Występują duże różnice pomiędzy poszczególnymi wsiami (od zera w Sewerynowie do 23,1 w Szymanowicach Dużych). Liczbę ciągników ilustrują załączone tabela i mapa.

Samochód osobowy posiadało 530 tj. 41,7 % gospodarstw (łącznie z działkami do 1 ha UR), ciężarowo-osobowy i ciężarowy do 2 ton - 317 tj. 24,9 %, a ciężarowy powyżej 2 ton - 128 tj. 10,1 %.

Liczba indywidualnych gospodarstw rolnych (bez działek rolnych) posiadających wybrane maszyny rolnicze przedstawiała się (według PSR 1996) następująco:

- kombajny zbożowe	6
- kombajny ziemniaczane	-
- rozsiewacze nawozów	275
- rozrzutniki obornika	161
- kosiarki ciągnikowe	391
- ładowacze chwytakowe	16
- kopaczki do ziemniaków	144
- sadzarki do ziemniaków	145
- przyczepy zbierające	13
- opryskiwacze polowe	270
- opryskiwacze sadownicze	397
- dojarki bańkowe	21
- schładzarki do mleka	29

Na podstawie przytoczonych danych można stwierdzić, że dobrze wyposażone w maszyny i urządzenia rolnicze są gospodarstwa sadownicze, natomiast wyposażenie gospodarstw "tradycyjnych" należy uznać za słabe.

7. Obsługa rolnictwa

Podstawowe jednostki obsługi rolnictwa (Gminna Spółdzielnia "SCh", Spółdzielnia Kółek Rolniczych, Bank Spółdzielczy, usługi weterynaryjne) są zlokalizowane w Sobieniach Jeziorach. Ponadto obsługę rolnictwa prowadzi liczna sieć podmiotów prywatnych.

8. Budynek i infrastruktura techniczna

Według danych Powszechnego Spisu Rolniczego 1996 r. na terenie gminy w indywidualnych gospodarstwach rolnych był następujący stan budynków inwentarskich i gospodarczych:

- obory - 609
- chlewnie - 13
- stodoły - 685
- budynki wielofunkcyjne - 273.

Stopień wykorzystania tych budynków jest niepełny. Zwraca uwagę zwłaszcza ponad 10 % nie wykorzystanej powierzchni obór.

Ponadto, jak już wspomniano w punkcie 4, w gminie było w 1996 r. prawie 57 tys. m² szklarni i 40 tys. m² tuneli foliowych.

W 1996 r. gmina posiadała niekorzystną sytuację pod względem zaopatrzenia gospodarstw w wodę. Większość gospodarstw korzystała z wodociągu zagrodowego. Proces wodociągowania rozpoczął się w 1999 roku od wsi gminnej. W końcu 2002 roku 17 wsi posiadało sieć wodociągową.

Na terenie gminy brak jest oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej. Około 900 gospodarstw odprowadza ścieki do szamba, w tym 350 z własną oczyszczalnią lub wywozem do oczyszczalni ścieków.

Z prądu elektrycznego o napięciu 380 V korzystało ogółem (według PSR 1996) 1013 gospodarstw (łącznie z działkami rolnymi) tj 79,7 %, z gazu z butli 1059 tj.83,3 % gospodarstw. Około połowa gospodarstw wywoziła śmieci na zorganizowane wysypisko, pozostałe rozwiązują ten problem wewnątrz gospodarstw. Zaledwie 40 gospodarstw posiadało własny telefon, a 451 korzystało z telefonu ogólnodostępnego w swojej wsi. Własny telefon chciałoby posiadać 627 gospodarstw.

9. Zatrudnienie w rolnictwie

Według NSP 1988 w gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego (bez działek) było w gminie 3145 osób czynnych zawodowo, z tego: 2270 osób pracujących głównie w swoim gospodarstwie rolnym, 570 osób pracujących w swoim gospodarstwie dodatkowo oraz 305 osób pracujących wyłącznie poza swoim gospodarstwem. We wszystkich wsiach, z wyjątkiem Sobieni Jezior, przeważał udział pracujących głównie w swoim gospodarstwie. Udział pracujących dodatkowo w gospodarstwie (a więc głównie poza nim lub posiadających główne

niezarobkowe źródło utrzymania) stanowił w skali gminy 13,5 % ogółu ludności gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego. We wsiach: Gusin, Karczunek, Radwanków Królewski, Siedzów, Sobienie Biskupie, Sobienie Kiełczewskie Drugie, Sobienie Kiełczewskie Pierwsze, Stary Zambrzyków, Szymanowice Duże, Szymanowice Małe i Wysoczyn, nie przekraczał on 10 %. Wysoki udział pracujących wyłącznie poza gospodarstwem (powyżej 10% ogółu ludności gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego) występował w: Radwankowie Szlacheckim, Siedzowie, Sobieniach Jeziorach, Śniadkowie Górnym i Warszawicach. Wysoki odsetek pracujących w gospodarstwie dodatkowo lub wyłącznie poza gospodarstwem wiąże się na ogół z położeniem miejscowości w sąsiedztwie szlaków komunikacyjnych umożliwiających dojazdy do pracy oraz z lokalnym rynkiem pozarolniczych miejsc pracy (Sobienie Jeziory).

Liczba pracujących głównie w swoim gospodarstwie rolnym w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych wynosiła w 1988 roku 37,8 osób, a pracujących dodatkowo 10,4 osoby. Był to poziom znacznie wyższy od przeciętnego w byłym województwie siedleckim, zwłaszcza w odniesieniu do pracujących głównie w swoim gospodarstwie (odpowiednie wskaźniki wojewódzkie - 23,5 i 9,9 osoby).

Według Powszechnego Spisu Rolnego 1996 na terenie gminy w gospodarstwach domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej) zamieszkiwało ogółem 5003 osób, w tym ludność w wieku: przedprodukcyjnym stanowiła - 27,1 %, produkcyjnym - 55,1 %, poprodukcyjnym - 17,8 %. Analogiczne wskaźniki na wsi w byłym województwie siedleckim wynosiły: 28,7 %, 54,0 % i 17,3 %.

Udział ludności związanej z rolnictwem w ogólnej liczbie ludności wynosił 79,3 % i był o 2,7 % wyższy niż średnio w gminach wiejskich w byłym województwie.

Poziom wykształcenia użytkowników indywidualnych gospodarstw rolnych (ogólna liczba - 1073) przedstawiał się następująco: wykształcenie wyższe - 19 osób, policealne - 4 osoby, średnie zawodowe - 189, średnie ogólnokształcące - 13, zasadnicze zawodowe - 416, podstawowe ukończone - 370 i podstawowe nieukończone - 62 osób. Procentowy udział osób z danym poziomem wykształcenia przedstawiał się następująco (w nawiasach podano dane porównawcze dla terenów wiejskich w byłym woj. siedleckim): wyższe 1,77 (1,35), policealne 0,37 (0,68), średnie zawodowe 17,61 (10,29), średnie ogólnokształcące 1,21 (1,28), zasadnicze zawodowe 38,8 (30,8), podstawowe ukończone 34,5 (47,3) i

podstawowe nieukończone 5,8 (8,3). Porównanie wskaźników wskazuje na znacznie wyższy od przeciętnego poziom wykształcenia użytkowników gospodarstw w gminie.

Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej) według źródeł utrzymania przedstawiała się następująco (w nawiasach podano wskaźniki średnie na obszarach wiejskich w byłym województwie siedleckim):

ogólna liczba gospodarstw domowych - 1270

w tym:

- utrzymujących się z jednego źródła - 174 tj. 13,7 % (14,5 %)
- utrzymujących się z dwóch źródeł - 615 tj. 48,4 % (53,1 %)
- utrzymujących się z trzech źródeł - 481 tj. 37,9 % (32,4 %)

Utrzymujących się głównie lub wyłącznie z pracy w swoim gospodarstwie rolnym było 567 gospodarstw tj. 44,6 % (40,7 %). Z porównania danych wynika, że w gminie Sobienie Jeziory jest niski odsetek gospodarstw domowych utrzymujących się z jednego źródła i dwóch źródeł, a wysoki z trzech.

Liczba pracujących w wieku 15 lat i więcej w gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego wynosiła 2848 osób, w tym pracujących w swoim gospodarstwie rolnym 2077 osób, pracujących poza swoim gospodarstwem rolnym - 771 osób, biernych zawodowo - 497 osób, bezrobotnych - 5 osób. Współczynnik aktywności zawodowej wynosił 85,2 %. Liczba pracujących na 1 indywidualne gospodarstwo rolne wynosiła 2,65 osób (w byłym województwie siedleckim 2,43 osób), w tym 1,88 osób pracujących wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym.

Liczba pracujących wyłącznie i głównie w indywidualnych gospodarstwach rolnych (powyżej 1 ha) wynosiła w gminie 2067 osób, co daje bardzo wysoki wskaźnik 40,9 osób na 100 ha użytków rolnych tj. 2,4 ha użytków rolnych na 1 pracującego. W poszczególnych wsiach wskaźnik ten wahał się od 1,7 ha w Szymanowicach Dużych do 4,4 ha w Przydawkach (tab. 4 i mapa).

10. Kierunki rozwoju rolnictwa

Rolnictwo pozostanie nadal podstawową dziedziną gospodarki w gminie. Do podstawowych kierunków działań zapewniających jego rozwój w warunkach gminy należy zaliczyć:

* Specjalizacja produkcji rolnej

Podstawowym kierunkiem specjalizacji produkcji rolnej pozostanie sadownictwo i warzywnictwo, w tym uprawa warzyw przyspieszonych. W produkcji zwierzęcej

działania rolników powinny być skoncentrowane na tworzeniu gospodarstw specjalistycznych w produkcji bydła. Dotyczy to północnej i wschodniej części gminy, gdzie występuje bardzo dużo trwałych użytków zielonych.

* Tworzenie grup producenckich

Proces ten daje rolnikom większe możliwości zbytu płodów rolnych po bardziej opłacalnych cenach. Biorąc pod uwagę uwarunkowania przyrodnicze gminy w pierwszej kolejności należałoby przystąpić do tworzenia grup producenckich w zakresie produkcji owoców i warzyw, a w północnej i wschodniej części gminy - mleka.

* Poprawa struktury agrarnej gospodarstw rolnych.

Proces ten powinien zmierzać do powiększania i umacniania się dużych gospodarstw rodzinnych, które będą zdolne oprzeć się konkurencji artykułów żywnościowych z importu. Powiększanie gospodarstw powinno następować głównie we wschodniej części gminy m.in. poprzez przejmowanie gruntów rolnych z gospodarstw wypadających z produkcji z powodu starego wieku ich właścicieli i braku następcy. Procesowi temu powinna sprzyjać właściwa polityka rolno Państwa. W przypadku gminy Sobienie Jeziory, gdzie występuje duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych, jest on niezbędny. Uzależniony będzie w dużym stopniu od tworzenia nowych miejsc pracy.

* Rozwój infrastruktury obszarów wiejskich

Dotyczy to w szczególności wodociągów, kanalizacji, gazyfikacji, telefonizacji, dróg gminnych. Niezbędna jest również modernizacja zdewastowanych urządzeń melioracyjnych i sieci elektroenergetycznych.

* Zwiększenie lesistości gminy

Proponuje się zalesianie nieużytków i najłabszych gruntów rolnych, których uprawa staje się nieopłacalna. Znaczne arealy takich gruntów występują we wschodniej części gminy.

Obok działań wspierających rozwój samego rolnictwa należy zwrócić również uwagę na wspieranie rozwoju różnych form pozarolniczej działalności produkcyjnej i usługowej jak drobne przetwórstwo rolno-spożywcze, usługi dla ludności, agroturystyka. Działalność ta przyczyniałaby się do tworzenia nowych miejsc pracy. Kierunki proponowanych zmian oraz tempo ich realizacji bardziej zależą będą od czynników zewnętrznych, a w szczególności od polityki ekonomicznej państwa, niż od działań w gminie.

Uwzględniając zróżnicowanie warunków naturalnych (jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej), uzbrojenia technicznego gospodarstw oraz tradycji w produkcji sadowniczej i warzywniczej wyróżnia się w gminie obszary o określonych predyspozycjach rozwoju rolnictwa:

- obszar o wysokiej intensywności produkcji, zwłaszcza sadowniczej i warzywniczej, z przewagą gleb dobrych (w skali gminy), posiadający najlepsze uzbrojenie techniczne i możliwości dalszej intensyfikacji produkcji rolnej,
- obszary o średniej intensywności produkcji, specjalizujące się w chowie bydła, posiadające także dość dużo sadów i warzyw,
- obszar o niskiej intensywności produkcji, niskiej jakości gleb i ograniczonych możliwościach produkcyjnych, gdzie przewiduje się szybkie tempo wypadania gospodarstw z produkcji rolnej, wyłączenie najłabszych gleb z produkcji rolnej i przeznaczanie ich pod zalesienia oraz częściowo pod budownictwo letniskowe, powiększanie areалу pozostałych gospodarstw na bazie gospodarstw likwidowanych.

Granice tych obszarów przedstawia załączona mapa.

BUDŻET GMINY

Dochody budżetu gminy Sobienie Jeziory w 2001 roku zamknęły się kwotą 6827,7 tys. zł. Udział procentowy wybranych źródeł dochodów w ogólnym budżecie przedstawia się następująco:

- dochody własne razem	30,5
- dotacje celowe na zadania zlecone	7,1
- subwencje ogólne	56,1

Dochody budżetowe w przeliczeniu na osobę wynosiły w gminie 1081 zł, w tym własne 330 zł (średnio w gminach wiejskich w województwie mazowieckim odpowiednio 1218 zł i 460 zł).

Wydatki budżetu wyniosły w 2000 roku 6481,1 tys. zł. 1435,4 tys. zł tj. 22,1 % ogólnej kwoty wyniosły wydatki inwestycyjne. Stosunkowo wysoki udział wydatków inwestycyjnych wiąże się głównie z finansowaniem budowy wodociągów. Utrzyma się on także w dalszych latach, gdyż planowane jest dokończenie budowy wodociągów, rozbudowa szkoły w Sobieniach Jeziorach i rozpoczęcie budowy kanalizacji.

KOMUNIKACJA

1.Charakterystyka i ocena stanu istniejącego

1.1 System transportowy

System transportowy gminy tworzą:

- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne,
- linia kolejowa.

Przez teren gminy przebiegają trzy drogi wojewódzkie:

- droga KDW 801 Warszawa - Wilga - Dęblin; mająca duże znaczenie turystyczne (Trasa Nadwiślańska), realizuje powiązania: Warszawy z terenami o charakterze rekreacyjnym (w tym na terenie gmin Wilga i Sobienie Jeziory), z sąsiednimi gminami Karczewem i Wilgą oraz powiązania wewnętrzne;
- droga KDW 805 Warszawice - Pilawa - Parysów - Wilchta - realizuje powiązania z drogą KDW 801, powiązania z gminami: Osieck, Pilawa i Parysów,
- droga KDW 1066 Brzumin - Piwonin - Sobienie Jeziory - Osieck - realizuje powiązania z sąsiednimi gminami (Osieck, Góra Kalwaria) oraz powiązania wewnętrzne w środkowym rejonie gminy.

Drogi powiatowe realizują powiązania zewnętrzne z sąsiednimi gminami: Wilgą, Karczewem, Osieckiem oraz powiązania wewnętrzne. Wykaz i charakterystykę dróg wojewódzkich i powiatowych przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Wykaz dróg wojewódzkich i powiatowych

Lp	Nr drogi	Kategoria i nazwa drogi	Długość razem	Twarde ulepsz.	Twarde	Grunto- we i gr. ulepsz.	Uwagi
----	----------	-------------------------	------------------	-------------------	--------	--------------------------------	-------

		Drogi wojewódzkie	24,967	23,806	1,161	-	
1	801	Warszawa - Wilga - Dęblin	12,630	12,630	-	-	szer, j.6m st.db
2	805	Warszawa - Pilawa - Parysów - Wilchta	4,942	4,942	-	-	sz.j.4,5-7,0m (do moderniz.)□
3	1066	Góra Kalwaria-Sobienie Jez.-Osieck	7,395	6,234	1,161	-	
		Drogi powiatowe	37,655	20,534	4,025	13,096	szer. jezdni
1	36501	Dziecinów - Kosumce	1,175	1,175			
2	36502	St. kolejowa - Warszówka - gr. gm.	0,695	0,695			
3	36503	Warszawice - Radwanków Szlach.	1,822	1,822			4,0-5,5 i 6,0
4	36505	Sobienie K. - Zuzanów - Czarnowiec	6,995	1,372		5,623 (2956)*	4,0-5,5
5	36506	Władysławów - Zambrzyków - Sobienie Kiełczewskie	8,340	1,867		6,473 (1438)*	4,0-5,5
6	36507	Radwanków Królewski - Sobienie Kiełczewskie (Podborek)	4,232	0,207	4,025		naw. betonowa 5,0-6,0
7	36509	Piwonin - Wysoczyn - Mariańskie P.	6,400	6,400			
8	36510	Piwonin - Śniadków - Mariańskie P.	3,956	3,956			
9	1624	Stacja Kol. - Warszówka - dr. nr 805	4,040	3,040		1,000	5,0
		Razem wojewódzkie i powiatowe	62,622	44,340	5,186	13,096	

* w tym gruntowa ulepszona (żużłowa, żwirowa)

Drogi gminne - realizują powiązania zewnętrzne bliskiego zasięgu, wewnątrzgminne oraz obsługują przyległe zagospodarowanie. Wykaz i charakterystykę dróg gminnych przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Wykaz dróg gminnych

Nr drogi	Nazwa drogi	Długość w km	Twarda	W tym ulepszona	Gruntowa
3642001	Karczunek - Ostrybór	0,986			0,986
3642002	Karczunek - Zuzanów	3,466			3,466
3642003	Przydawki - przez wieś	1,086			1,086
3642004	Zambrzyków Nowy - do drogi 801	1,056	0,456		0,600
3642005	Sobienie Biskupie - do Sobieni Osieck (od cmentarza Sokółowka Kozaki)	4,192	0,332		3,860
3642006	Sobienie Biskupie - Radwanków - dr. 801	1,512	1,512	1,512	
3642007	Sobienie Biskupie - Sobienie Szlacheckie - Sobienie Kiełczewskie Drugie	3,858	0,832	0,832	3,026
3642008	Sobienie Kiełczewskie - Śniadków	1,896			1,896
3642009	Kąty - Śniadków	2,782			2,782
3642010	Piwonin - Śniadków (przy wale)	1,047			1,047
3642011	Wysoczyn szkoła - przy wale - Szymanowice Małe (przystanek)	6,672			6,672

3642012	Wysoczyn - od wału do drogi Szymanowice - Sobienie (Kurantówka)	2,081			2,081
3642013	Gusin - od wału przez wieś	1,668	1,668	1,668	
3642014	Gusin - Siedzów	1,787	0,316		1,471
3642015	Szymanowice Duże - Goźlin	0,926			0,926
3642016	Warszówka - do drogi Osieck	1,136			1,136
3642017	Warszawice - Brzezinki Całowanie	2,714	0,920		1,794
3642018	Warszawice cmentarz - Sobienie Biskupie	1,555			1,555
3642019	Sobienie Jezioro - Radwanków Królewski	0,676			0,676
3642020	Zambrzyków Stary - dr. 801	0,859	0,859	0,859	
3642021	Szymanowice Duże (sklep) - Leśniki	0,720			0,720
	Razem	42,7	6,9	4,9	35,8

Większość dróg gminnych nie spełnia warunków, jakim powinny odpowiadać drogi tej kategorii, przede wszystkim z uwagi na brak twardej nawierzchni.

Koleje

Przebiegająca przez północne obrzeża linia kolejowa Skierniewice - Łuków z przystankiem pasażerskim we wsi Warszówka nie wywiera znaczącego wpływu na rozwój gminy.

1.2. Komunikacja zbiorowa

Gmina Sobienie Jezioro jest obsługiwana głównie przez komunikację autobusową. Komunikacja kolejowa obsługuje praktycznie jedną miejscowość Warszówka, w której zlokalizowany jest przystanek osobowy. Komunikacja autobusowa prowadzona jest w relacjach:

- międzyregionalnych, realizująca powiązania Warszawy z województwem lubelskim (Rykami, Dęblinem, Puławami, Kazimierzem Dolnym),
- wewnątrzwojewódzkich, realizująca powiązania z ośrodkiem wojewódzkim w Warszawie i ośrodkiem powiatowym w Otwocku,
- wewnątrzgminnych, realizująca powiązania jednostek osadniczych z ośrodkiem gminnym.

Brak jest powiązań ośrodka gminnego z miejscowościami: Karczunek, Zuzanów, Sewerynów.

Obsługę komunikacyjną na terenie gminy prowadzą: PKS Garwolin, PKS Piaseczno, PKS Warszawa.

1.3. Zaplecze techniczne

Na terenie gminy istnieją dwie stacje paliw: w miejscowości Sobienie Biskupie (całodobowa) i w SKR Warszawice. Obsługę techniczną pojazdów realizuje Zakład Diagnostyczny w miejscowości Sobienie Jeziory oraz prywatne zakłady naprawcze.

1.4. Ocena stanu istniejącego

Układ drogowy

1. Dane charakteryzujące układ drogowy

Długość poszczególnych kategorii dróg na terenie gminy wynosi: wojewódzkich - 25,0 km, powiatowych - 37,7 km, gminnych - 44,3 km. Ogólna długość dróg publicznych w gminie wynosi 107,0 km, w tym dróg o nawierzchni twardej 56,4 km.

2. Gmina na tle byłego województwa siedleckiego

Wskaźnik gęstości dróg publicznych w gminie wynosi 110,3 km/100 km².

Wskaźnik gęstości dróg publicznych twardych wynosi:

- dla gminy	- 59 km/100km ²
- dla byłego województwa siedleckiego	- 63 km/100 km ²
- dla kraju	- 76 km/100km ²

System transportowy gminy ocenia się jako;

* prawidłowo ukształtowany w elementach:

- powiązań o zasięgu regionalnym,
- powiązań o zasięgach międzygminnych,
- zasięgu obsługi oraz powiązań PKS w północnych i zachodnich rejonach gminy;

* niewystarczający w zakresie:

- obsługi PKS w południowo-wschodnim rejonie gminy;

* nieprawidłowy w zakresie:

- struktury rodzajowej oraz stanu nawierzchni dróg powiatowych i gminnych,
- szerokości jezdni oraz szerokości pasa w liniach rozgraniczających.

Waloryzacja obszaru gminy z punktu widzenia systemu transportowego

System transportowy gminy Sobienie Jeziory jest najlepiej ukształtowany w rejonie centralnym oraz na północ i południowy zachód od ośrodka gminnego. Stosunkowo

najsłabiej sieć drogowa wykształcona jest na południowy-wschód od Sobieni Jezior, gdzie istnieje ekstensywne zagospodarowanie. Kolizyjny jest przebieg drogi nr 805 przez tereny zabudowane w miejscowości Warszawice.

2. Kierunki i zasady rozwoju systemu transportowego

2.1. Założenia rozwoju systemu transportowego

Sprawne działanie systemu transportowego, a szczególności układu drogowego, warunkuje prawidłowy rozwój struktur przestrzennych gminy. Osiągnięcie tego celu uzależnione będzie od:

- zapewnienia realizacji drogowych powiązań zewnętrznych, z najbliższymi miastami, z układem dróg wyższej kategorii, z sąsiednimi gminami,
- zapewnienia obsługi komunikacyjnej zagospodarowania przestrzennego drogami o odpowiednim standardzie nawierzchni,
- rozwoju sieci zewnętrznych i wewnętrznych powiązań autobusowych gminy,
- rozwoju sieci obiektów obsługi technicznej pojazdów.

Główny nacisk w dziedzinie usprawnienia układu drogowego należy położyć na modernizację dróg tworzących ten układ poprzez budowę lub wzmocnienie nawierzchni i dostosowanie parametrów technicznych do normatywnych dla danej kategorii.

2.2. Zasady funkcjonowania układu drogowego

Gmina Sobienie Jeziory będzie obsługiwana przez trójstopniowy układ drogowy, który będą tworzyć:

- drogi wojewódzkie,
- drogi powiatowe,
- drogi gminne.

Drogi wojewódzkie - tworzyć będą drogi oznaczone na rysunku studium symbolem KDW:

- nr 801 Warszawa - Wilga - Dęblin - Puławy,
- nr 805 Warszawice - Pilawa - Parysów - Wilchta,
- nr 1066 dr. nr 723 Brzumin - Piwonin - Sobienie Jeziory - gm. Osieck.

Dla drogi nr 801, z uwagi na pełnioną funkcję w sieci drogowej, zaleca się klasę G, zaś dla dróg nr 805 i 1066 klasę Z. Docelowo drogi te powinny posiadać parametry techniczne wymagane dla ich klasy oraz dostępność ograniczoną do niezbędnego minimum. Przy sporządzaniu planu miejscowego należy rozważyć możliwość obejścia miejscowości Warszawice nową trasą drogi nr 805.

Drogi powiatowe - sieć dróg powiatowych będą stanowiły drogi wymienione w tabeli nr 1 i oznaczone na rysunku studium symbolem KDP. Drogi powiatowe będą pełniły zasadniczą rolę w powiązaniach międzygminnych i wewnątrzgminnych. Zaleca się projektować je w klasie Z (zbiorcze). Docelowo wszystkie drogi powiatowe powinny posiadać parametry wymagane dla tej klasy. W pierwszej kolejności należy wybudować nawierzchnię twardą ulepszoną na drogach nr 36505 i nr 36506. Kolejność realizacji pozostałych dróg będzie uzależniona od aktualnych potrzeb i możliwości finansowych.

Drogi gminne - sieć dróg gminnych tworzyć będą drogi wymienione w tabeli 2 i oznaczone na rysunku studium symbolem KDG. Drogi te będą realizować powiązania zewnętrzne bliskiego zasięgu, wewnątrzgminne oraz prowadzić obsługę przyległego zagospodarowania. Z uwagi na pełnioną funkcję zaleca się klasę L dla następujących dróg gminnych:

- nr 3642011 - Wysoczyn szkoła - przy wale - Szymanowice Małe (przystanek),
- nr 3642007 Sobienie Biskupie - Sobienie Szlacheckie - Sobienie Kielczewskie Drugie,
- nr 3642005 Sobienie Biskupie - do drogi KDW 1066.

Dla pozostałych dróg gminnych zaleca się klasę D. Docelowo wszystkie drogi gminne powinny posiadać nawierzchnię twardą ulepszoną. Przejściowo należy wykonać nawierzchnię twardą lub gruntową ulepszoną, która stanowiłaby podbudowę pod nawierzchnię asfaltową.

2.3. Ruch rowerowy

Ścieżki rowerowe będą łączyć tereny mieszkaniowe z miejscami pracy, szkołami i innymi placówkami usługowymi. Ścieżki rowerowe wzdłuż dróg układu podstawowego powinny być realizowane w pasie drogowym poza jezdnią.

2.4. Komunikacja zbiorowa

Gmina będzie obsługiwana głównie przez komunikację autobusową, która powinna realizować: powiązania międzyregionalne (z woj. lubelskim), powiązania wewnątrzwojewódzkie i powiązania wewnętrzne. Generalną zasadą funkcjonowania komunikacji będzie prowadzenie wszystkich linii przez miejscowość gminną, co umożliwi połączenie obsługiwanych obszarów z siedzibą władz gminnych.

2.5. Zaplecze techniczne motoryzacji

W dziedzinie zaplecza technicznego motoryzacji należy wspierać inicjatywy gospodarcze do rozwoju niewielkich obiektów obsługi technicznej pojazdów, które w sumie byłyby zdolne do kompleksowej obsługi.

2.6. Zalecenia do uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy:

- 1) przeanalizować możliwość obejścia miejscowości Warszawice na ciągu drogi wojewódzkiej nr 805,
- 2) ograniczyć dostępność do dróg wojewódzkich do niezbędnego minimum (przy projektowaniu terenów zabudowy przy tych drogach poprzez drogi zbiorcze),
- 3) określić linie rozgraniczające dla poszczególnych ciągów drogowych w oparciu o wytyczne przyjmując:

- dla drogi klasy G - minimum 25 m
- dla drogi klasy Z - minimum 20 m
- dla drogi klasy L - minimum 12 - 15 m
- dla drogi klasy D - minimum 10 - 15 m
- dla ścieżek rowerowych - 2 m

- 4) obiekty budowane przy drogach powinny być sytuowane w odległości od zewnętrznej krawędzi jezdni nie mniejszej niż:

- droga wojewódzka na terenie zabudowy - 8 m
- droga wojewódzka poza terenem zabudowy - 20 m
- droga powiatowa na terenie zabudowy - 8 m
- droga powiatowa poza terenem zabudowy - 20 m
- droga gminna na terenie zabudowy - 6 m
- droga gminna poza terenem zabudowy - 15 m.

INFRASTRUKTURA SANITARNA

1. Diagnoza stanu

1.1. Zaopatrzenie w wodę

- Część mieszkańców gminy korzysta z płytkich wód gruntowych pobieranych ze studni indywidualnych. Chemiczna i bakteriologiczna jakość ujmowanych wód nie spełnia wymogów stawianych wodzie do picia i na potrzeby gospodarcze. Miejscowości nie posiadające wodociągu zbiorowego nie są właściwie zabezpieczone przed pożarem.
- Proces wodociągowania gminy, według programu opracowanego dla całego jej obszaru, został rozpoczęty w 1999 r.. W końcu 2002 roku z wodociągu zbiorowego korzystały wsie: Dziecinów, Gusin, Piwonin, Radwanków Królewski, Radwanków Szlachecki, Siedzów, Śniadków Dolny, Śniadków Górny, Śniadków Górny A, Sobienie Jeziory, Sobienie Biskupie, Sobienie Szlacheckie, Wysoczyn Szymanowice Duże, Szymanowice Małe, Warszawice i Warszówka. Wodociąg gminny zasilany jest ze stacji wodociągowej w Śniadkowie Górnym A o wydajności około 160 m³/godz. pracującej na bazie ujęcia wód głębinowych - 2 studni głębokości 32 i 22 m o zasobach kategorii "B" 30 i 60 m³/godz. Ujęcie wymaga, oprócz wygradzonej w promieniu 8 m strefy ochrony bezpośredniej, zachowania rygorów strefy ochrony pośredniej. Według opracowanej dokumentacji stref ochronnych, na obszarze tym zabrania się:
 - wprowadzania ścieków do ziemi i wód powierzchniowych,
 - przechowywania i składowania odpadów promieniotwórczych,
 - wydobywania kopalni,
 - wykonywania odwodnień budowlanych,
 - lokalizowania zakładów przemysłowych i ferm chowu zwierząt,
 - lokalizowania magazynów produktów ropopochodnych i innych substancji chemicznych oraz rurociągów do ich transportu,
 - lokalizowania wysypisk i wylewisk odpadów komunalnych i przemysłowych,
 - mycia pojazdów mechanicznych,
 - urządzania parkingów i obozowisk,

- lokalizowania cmentarzy i grzebania zwierząt.

1.2. Usuwanie ścieków sanitarnych

* W gminie nie ma zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Posesje posiadają indywidualne systemy kanalizacyjne ze zbiornikami ścieków - przeważnie nieszczelnymi, przez które nieczystości odprowadzane są do gruntu. Część ścieków wywożona jest przez prywatne firmy przewożowe do oczyszczalni ścieków w Garwolinie i Otwocku.

* Prowadzony proces wodociągowania spowoduje wzrost zużycia wody, a co za tym idzie - także produkcji ścieków. W tej sytuacji koniecznością staje się uporządkowanie gospodarki ściekowej w gminie, szczególnie dlatego, że jej obszar jest bardzo cenny przyrodniczo i krajobrazowo (Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu). Działania takie powinny być podjęte w pierwszej kolejności w miejscowości gminnej.

1.3. Usuwanie odpadów stałych

* Gmina posiada zorganizowany system zbiórki i wywozu odpadów stałych. Odpady są gromadzone w pojemnikach i wywożone przez przewoźnika wynajętego przez Zarząd Gminy na wysypisko poza terenem gminy. Nieurządzone wysypisko w Sobieniach Biskupich wymaga rekultywacji.

* Władze gminy podejmowały działania zmierzające do modernizacji wysypiska, w tym wybudowania zabezpieczeń chroniących środowisko przed jego wpływem. Niestety, sprzeciw społeczności lokalnej uniemożliwił zrealizowanie tej inwestycji.

1.4. Zaopatrzenie w gaz ziemny

* Gmina Sobienie Jeziory nie posiada źródła gazu ziemnego.

* Istnieje możliwość przeprowadzenia przez jej teren gazociągu wysokiego ciśnienia DN 150/DN 100 - odgałęzienia od magistrali gazowej DN 500 Puławy - Warszawa z gminy Pilawa przez Osieck i Sobienie Jeziory do Wilgi.

* Ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe obszarów nadwiślańskich są one szczególnie predysponowane do procesu gazyfikacji umożliwiającego poprawę czystości środowiska.

1.5. Zaopatrzenie w ciepło

* Ogrzewanie budynków realizowane jest indywidualnie, głównie ze źródeł ciepła na paliwo stałe. Część modernizowanych lub budowanych w ostatnich latach kotłowni pracuje na bazie oleju opałowego.

* Istnieje potrzeba stosowania na szeroką skalę paliw bezpiecznych dla środowiska.

1.6. Powiązania zewnętrzne infrastruktury sanitarnej

- * Gmina korzysta z oczyszczalni ścieków w Garwolinie i Otwocku.
- * Odpady stałe, gromadzone w kontenerach, wywozi się na wysypisko poza terenem gminy.

1.7. Uwarunkowania rozwoju w zakresie infrastruktury sanitarnej

Czynniki sprzyjające rozwojowi:

- zasoby wód podziemnych na terenie gminy są wystarczające do pokrycia docelowego zapotrzebowania na cele bytowo-gospodarcze,
- na ukończeniu jest proces wodociągowania,
- opracowana jest koncepcja gazyfikacji.

Ograniczenia rozwoju:

- korzystanie przez część mieszkańców gminy z wód o jakości nie spełniającej wymogów sanitarnych, pobieranych ze studni indywidualnych,
- stałe i okresowe deficyty wody w niektórych miejscowościach,
- brak zabezpieczenia przeciwpożarowego części wsi,
- brak systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków,
- ograniczenia inwestowania w strefie ochrony gminnego ujęcia wód głębinowych.

2. Kierunki rozwoju infrastruktury sanitarnej

2.1. Gospodarka wodno-ściekowa

- * Przyjęte rozwiązania zaopatrzenia w wodę i unieszkodliwiania ścieków w gminie Sobienie Jeziory zostały podporządkowane następującym zasadom:
 - prowadzenie kompleksowej gospodarki wodno-ściekowej tj. realizacja kanalizacji sanitarnej i urządzeń oczyszczania ścieków równoległe z wodociągowaniem gminy,
 - zapewnienie odpowiedniej ilości i jakości wody do picia i na potrzeby gospodarcze oraz cele przeciwpożarowe,
 - pełne sanitarne unieszkodliwianie ścieków sanitarnych.
- * Docelowe zapotrzebowanie wody na cele bytowo-gospodarcze wynoszące w gminie około 1200 m³/dobę, będzie pokryte przez jeden zbiorczy system wodociągowy oparty na ujęciu wód głębinowych we wsi Śniadków Górny A o zasobach wody kategorii "B" 90 m³/godz.. Wydajność wodociągu zapewni także ochronę przeciwpożarową wszystkich miejscowości.

- * Gminne ujęcie wody wymaga zachowania rygorów strefy ochrony pośredniej.
- * Równoległe z wodociągowaniem gminy będą realizowane 2 systemy kanalizacji sanitarnej:
 - Sobienie Jeziory - Sobienie Szlacheckie - Radwanków Królewski - zakończony oczyszczalnią ścieków o wydajności około 300 m³/dobę w Radwankowie Królewskim,
 - Dziecinów - system wiejski z oczyszczalnią o przepustowości około 200 m³/dobę.
- * Odbiornikami oczyszczonych ścieków będą cieki w zlewni rzeki Wisły. Oczyszczalnie będą wyposażone w punkty zlewne do przyjęcia nieczystości dowożonych z pozostałych miejscowości, w których stosowane będą indywidualne systemy kanalizacyjne ze szczelnymi zbiornikami na działkach.
- * Zaleca się stosowanie indywidualnych urządzeń oczyszczających ścieki (tzw. oczyszczalni domowych) na posesjach o odpowiednich warunkach gruntowo-wodnych.

2.2. Gospodarka odpadami

- * W prowadzeniu gospodarki odpadami stałymi przyjmuje się zasady:
 - segregacji odpadów,
 - maksymalnego ich wykorzystania gospodarczego,
 - utylizacji pozostałych odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska.
- * Odpady stałe w gminie Sobienie Jeziory będą czasowo gromadzone w typowych kontenerach, ustawionych w miejscach dostępnych dla wszystkich mieszkańców lub w indywidualnych pojemnikach, a następnie wywożone do urzędzonego wysypiska poza terenem gminy na podstawie zawartych umów.
- * Władze będą prowadziły działania zachęcające mieszkańców do segregacji odpadów w miejscu ich wytwarzania, co pozwoli zmniejszyć ilość odpadów składowanych na wysypisku i częściowy odzysk surowców wtórnych.
- * Odpady technologiczne powstające w gminie należy:
 - w miarę możliwości wykorzystać gospodarczo,
 - utylizować według indywidualnych technologii,
 - wywozić i unieszkodliwiać razem z odpadami komunalnymi po uzgodnieniu z władzami gminy oraz służbami sanitarnymi i ochrony środowiska.

2.3. Zaopatrzenie w gaz ziemny

Gazyfikacja gminy Sobienie Jeziory będzie prowadzona według koncepcji programowej uzgodnionej z Mazowieckim Okręgowym Zakładem Gazownictwa w Warszawie.

* Źródłem gazu średniego ciśnienia będą 2 stacje redukcyjno-pomiarowe I stopnia o wydajnościach 3500 m³/godz. we wsiach: Sobienie Szlacheckie i Ostyrbór w gminie Wilga, zlokalizowane na projektowanym gazociągu DN 150/DN 100 (odgałęzieniu od magistrali DN 500 Puławy - Warszawa - z gminy Pilawa przez Osieck i Sobienie Jeziory do Wilgi).

Alternatywnie - teren gminy może być zasilony z ujęcia gazu i ropy naftowej we wsi Sewerynow (wykonany odwiert).

Sieć gazowa średniego ciśnienia zapewni dostawę gazu na potrzeby bytowo-gospodarcze, grzewcze i technologiczne.

* Projektowany gazociąg wysokiego ciśnienia DN 150/DN 100 (zmiana średnicy poniżej stacji redukcyjno-pomiarowej w Sobieniach Szlacheckich) wymaga zachowania bezpiecznych odległości od obiektów terenowych:

- 25 m od zespołów wiejskich budynków mieszkalnych o zwartej zabudowie,
- 35 m dla budynków użyteczności publicznej i zamieszkania zbiorowego,
- 15 m od wolnostojących budynków mieszkalnych,
- 25 m dla obiektów zakładów przemysłowych

i innych - według Rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 14 listopada 1995 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe.

Materiały wejściowe

- 1) Dokumentacja hydrogeologiczna ujęcia wody w Sobieniach Jeziorach. 1996 r.
- 2) Projekt stref ochronnych ujęcia wód podziemnych z utworów czwartorzędowych dla wodociągu wiejskiego Sobienie Jeziory - 1997 r.
- 3) Program ogólny budowy wodociągu w gminie Sobienie Jeziory. 1997 r.
- 4) Koncepcja programowa gazyfikacji gmin: Osieck, Sobienie Jeziory, Wilga. 1994 r.
- 5) Ankieta na temat wyposażenia gminy Sobienie Jeziory w infrastrukturę. WBPP, Siedlce 1994 r.

ELEKTROENERGETYKA

1. Uwarunkowania zewnętrzne

1.1. Powiązania zewnętrzne

Gmina Sobienie Jeziory ma słabo rozwinięty system elektroenergetycznych powiązań zewnętrznych, bowiem składają się na niego tylko cztery linie napowietrzne, w tym jedna tranzytowa najwyższego napięcia 400 kV i trzy magistralne linie średniego napięcia 15 kV zasilające pracujące w gminie stacje 15/0,4 kV z zewnętrznych stacji 110/15 kV, zlokalizowanych w Pilawie, Garwolinie i Karczewie.

1.2. Urządzenia najwyższych i wysokich napięć

Teren gminy Sobienie Jeziory jest miejscem lokalizacji odcinka tranzytowej, jednotorowej linii najwyższego napięcia 400 kV wchodzącej w skład krajowego systemu sieci przesyłowych będącego własnością Polskich Sieci Elektroenergetycznych SA.

Linia łączy elektrownię w Kozienicach ze stacją 400/220/110 kV w Miłosnej k. Warszawy, a wykonana jest przewodami 3 x (2xAFL 525 mm²) na nowoczesnych słupach kratowych, jest więc w dobrym stanie technicznym.

Linia przebiega z południa na północ przez centralne rejony gminy, w bezpiecznej odległości od zwartych obszarów zabudowy.

Każda lokalizacja w jej pobliżu obiektów kubaturowych odpowiadać musi ustaleniom zawartym w Zarządzeniu Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 28.01.1981r (Monitor Polski Nr 3/85, poz. 24), które określa minimalne poziome odległości ochronne liczone od skrajnych przewodów do najbliższych elementów projektowanego obiektu, które wynoszą:

- 33 m (45 m od osi linii) dla obiektów mieszkalnych i innych, w których czas przebywania ludzi będzie dłuższy niż 8 godzin na dobę;
- 8,5 m (20,5 m od osi linii) dla obiektów gospodarczych i innych, w których czas przebywania ludzi będzie nie dłuższy niż 8 godzin na dobę.

Na terenie gminy nie występują inne urządzenia najwyższych i wysokich napięć, nie jest też planowana ich budowa.

1.3. Źródła energii elektrycznej średniego napięcia 15 kV

Gmina Sobienie Jeziory nie posiadając na swym terenie źródła energii elektrycznej SN 15 kV zasilana jest w podstawowym układzie pracy magistralnych linii średniego napięcia z dwóch stacji 110/15 kV (w Pilawie i Garwolinie) obsługiwanych przez Rejon Energetyczny w Garwolinie, natomiast stacją rezerwową, używaną do zasilania gminy Sobienie Jeziory w sytuacjach awaryjnych jest położona na terenie RE Otwock stacja w Karczewie.

Wszystkie z w/w stacji są w zasadzie w dobrym stanie technicznym, zasilane są pierścieniowo liniami wysokiego napięcia 110 kV, posiadają po dwa transformatory 110/15 kV o mocach:

- stacja w Garwolinie, 25 MVA + 16 MVA obciążone szczytowo w granicach połowy swych mocy znamionowych,
- stacja w Pilawie 2 x 16 MVA obciążone szczytowo w około 40-45 % mocy znamionowych.

Stacja w Karczewie ma również duże rezerwy mocy, wystarczające do przejściowego zasilania północnych wsi omawianej gminy.

Największe znaczenie w zaopatrzeniu gminy Sobienie Jeziory w energię elektryczną ma stacja w Pilawie, bowiem w podstawowym układzie zasilania jest źródłem energii SN 15 kV dla 87 % pracujących na jej terenie stacji 15/0,4 kV, natomiast pozostałe 13 % tych stacji zasilanych jest ze stacji 110/15 kV w Garwolinie.

Nie planuje się budowy w rejonie gminy Sobienie Jeziory nowej stacji 110/15 kV, dlatego w okresie perspektywicznym po odpowiednio dużym wzroście obciążenia transformatorów 110/15 kV w stacjach w Pilawie i Garwolinie możliwa będzie modernizacja tych stacji i wymiana transformatorów na jednostki o większych mocach. Na rok 2000 planowana jest niewielka modernizacja wyposażenia stacji garwolińskiej i pilawskiej polegająca na montażu nowoczesnej telemechaniki.

1.4. Magistralne linie średniego napięcia 15 kV

W podstawowym zasilaniu gminy Sobienie Jeziory udział biorą trzy magistralne linie SN 15 kV, natomiast dalsze dwie mogą być użyte do awaryjnego zasilania części terenów tej gminy.

Linie zasilania podstawowego dostarczają energię SN ze stacji 110/15 kV w Pilawie (2 linie) i Garwolinie (1 linia), realizując tym samym zewnętrzne powiązania gminy Sobienie Jeziory z gminami sąsiednimi.

Trzony linii magistralnych wyposażone są w odłączniki realizujące stałe podziały zasilania, które wraz z odłącznikami sekcyjnymi umożliwiają w stanach awaryjnych i przy czynnościach remontowo-konserwacyjnych przełączanie zasilania z podstawowego na rezerwowe.

Wszystkie linie magistralne biorące udział w podstawowym i rezerwowym zasilaniu gminy Sobienie Jeziory są w dobrym stanie technicznym, wykonano je bowiem przewodami AFL 70 mm² na słupach żelbetonowych typu ŻN lub BSW.

System podstawowego zasilania gminy tworzą linie:

a) *"Pilawa-Sobienie Jeziory"*

Ma największe znaczenie, bowiem w podstawowym układzie pracy zasila 53,7 % ogółu pracujących w gminie stacji 15/0,4 kV. Posiada połączenie z liniami "Garwolin-Wilga" i "Pilawa-Osieck".

b) *"Pilawa-Osieck"*

Zasila 33,3 % stacji 15/0,4 kV pracujących w północnych wsiach gminy, rezerwowo zasilona może być ze stacji 110/15 kV w Karczewie za pośrednictwem linii "Karczew", posiada również połączenie z linią "Pilawa-Sobienie Jeziory".

c) *"Garwolin-Wilga"*

Zasila tylko 13 % stacji 15/0,4 kV pracujących w czterech południowych wsiach gminy posiadając pierścieniowe połączenia z liniami "Garwolin-Izdebn" i "Pilawa-Sobienie Jeziory". Trzon linii jest stosunkowo długi, przez co narażony jest na częste awarie, jest też dość mocno obciążony, zasila bowiem kilka wsi w gminie Garwolin oraz znaczne obszary gminy Wilga.

W podsumowaniu stwierdzić należy, że gmina Sobienie Jeziory ma przeciętne warunki rozwoju wynikające z parametrów dostarczanej na jej teren energii elektrycznej średniego napięcia 15 kV, leży bowiem co prawda w zasięgu obsługi trzech stacji 110/15kV (w tym jedna rezerwa), ale z uwagi na stosunkowo dużą odległość od tych stacji dostawa energii odbywa się długimi tronami magistralnych linii SN 15 kV.

Sytuacja, w której aż 87 % pracujących w gminie stacji 15/0,4 kV zasilanych jest z jednej stacji 110/15 kV (Pilawa) za pośrednictwem tylko dwóch magistral nie jest

korzystna i w perspektywie powinna być poprawiona poprzez rozbudowę systemu linii SN 15 kV zasilających gminę.

2. Uwarunkowania wewnętrzne - lokalne urządzenia elektroenergetyczne

Są to sieci średniego napięcia i niskiego napięcia, których zadaniem jest zasilanie energią elektryczną n.n. 0,4 kV odbiorców jednej wsi lub kilku wsi o bezpośrednio sąsiadującej zabudowy. Stanowią je:

- odgałęźne, promieniowe linie SN 15 kV,
- stacje transformatorowe 15/0,4 kV
- linie niskiego napięcia wyposażone częściowo w urządzenia oświetlenia ulicznego.

W gminie Sobienie Jeziory urządzenia lokalne to niemal wyłącznie promieniowo zasilane sieci napowietrzne. Stan techniczny tych urządzeń decyduje o jakości energii elektrycznej niskiego napięcia bezpośrednio dostarczanej odbiorcom.

W dobrym stanie technicznym są z reguły urządzenia zaprojektowane i wybudowane po roku 1978, bowiem zastosowano już wtedy powszechnie słupowe stacje typu STSa 20/250 kV oraz linie n.n. z trzonami wykonanymi przewodami AFL 50 mm².

Również obliczenia mocy transformatorów, spadków napięć, skuteczność ochrony wykonano w oparciu o zwiększone moce jednostkowe, co pozwoliło na skrócenie długości obwodów i zwiększenie bezpieczników obwodowych.

Reelektryfikację zaprojektowaną według powyższych zasad przeprowadzono w latach 1978-1989 we wsiach: Szymanowice Duże, Szymanowice Małe, Warszówka, Sobienie Biskupie, Sobienie Szlacheckie, Stary Zambrzyków, Nowy Zambrzyków, Warszawice, Piwonin, Gusin, Dziecinów.

Po roku 1989 proces reelektryfikacji w gminie Sobienie Jeziory praktycznie ustał, od tego czasu wybudowano tylko niewielkie odcinki linii niskiego napięcia.

Urządzenia lokalne w w/w wsiach są źródłem energii elektrycznej n.n. 0,4 kV o właściwych parametrach technicznych, co stanowi dobre uwarunkowania rozwoju społeczno- gospodarczego tych wsi.

Następną grupę stanowią wsie reelektryfikowane w latach 70-76 lub częściowo reelektryfikowane w latach późniejszych, w których pozostała część przestarzałych urządzeń pochodzących z przełomu lat 60-tych i 70-tych.

Istotną poprawę parametrów zasilania w tych wsiach uzyskać można będzie poprzez wykonanie modernizacji jedynie części urządzeń oraz dobudowę nowych stacji 15/0,4 kV.

Dotyczy to wsi: Sobienie Jeziory, Śniadków Górny, Wysoczyn, Radwanków Królewski, Radwanków Szlachecki.

W ostatniej grupie klasyfikacyjnej znajdują się wsie elektryfikowane w latach 60-tych, w których nie przeprowadzono do tej pory żadnych prac modernizacyjnych.

Są to: Siedzów, Sobienie Kiełczewskie I i II, Śniadków Dolny, Zuzanów, Sewerynow, Przydawki, Karczunek.

Sieci zasilająca w w/w wsiach są mocno przestarzałe, wyeksploatowane, awaryjne, występują tu duże spadki napięć, braki mocy, przerwy w zasilaniu. Omawiane wsie wymagają szybkiej i pełnej reelektryfikacji.

Na ogólną liczbę 69 stacji 15/0,4 kV pracujących w gminie Sobienie Jeziory 9 sztuk to przestarzałe i wyeksploatowane stacje typu ŻH 15 B, SB2A i STSb20/125.

Na tle średnich wskaźników liczonych dla gmin wchodzących w skład byłego woj. siedleckiego, stan techniczny lokalnych urządzeń zasilających gminę Sobienie Jeziory przedstawia się następująco:

- stan dobry: 45,8 % (średnia byłego woj. 40,2 %)
- stan średni: 20,8 % (średnia byłego woj. 20,3 %)
- stan zły: 33,4 % (średnia byłego woj. 39,5 %)

Z zestawienia wynika, że ogólny stan techniczny omawianych urządzeń jest w tej gminie trochę lepszy niż średnio na terenie byłego woj. siedleckiego, jednak pamiętać należy, że pilnej, pełnej reelektryfikacji wymaga jeszcze 8 wsi, a główny ośrodek gminny jakim jest wieś Sobienie Jeziory wymaga również dużych nakładów na modernizację urządzeń, bowiem posiada jeszcze dużo sieci z połowy lat 70-tych, a nawet lat wcześniejszych.

Stan techniczny lokalnych urządzeń elektroenergetycznych zasilających poszczególne wsie gminy pokazano graficznie na załączonym rysunku.

3. Kierunki rozwoju powiązań zewnętrznych

3.1. Urządzenia wysokich i najwyższych napięć

Plany inwestycyjne Polskich Sieci Elektroenergetycznych SA i Zakładu Energetycznego Warszawa - Teren SA nie przewidują w dającym się określić przedziale czasowym budowę na terenie gminy Sobienie Jeziory nowych urządzeń elektroenergetycznych wysokich i najwyższych napięć, czyli w dalszym ciągu jedynym z tej grupy urządzeń pracujących w tej gminie będzie jednotorowa linia NN 400 kV o relacji Kozienice - Miłosna.

Przy lokalizacji obiektów kubaturowych w pobliżu w/w linii obowiązuje zachowanie odległości ochronnych określonych w punkcie 1.2.

3.2. Stacje elektroenergetyczne 110/15 kV

ZEWT SA nie planuje budowy na terenie gminy Sobienie Jeziory i gmin sąsiednich nowych stacji 110/15 kV, a więc zasilanie energią elektryczną średniego napięcia 15 kV pracujących w gminie stacji trafo 15/0,4 kV w dalszym ciągu odbywać się będzie ze stacji istniejących - w Pilawie i Garwolinie (zasilanie podstawowe) i Karczewie (zasilanie rezerwowe).

Na rok 2000 planowane są modernizacje wyposażenia stacji w Garwolinie i w Pilawie, w tym głównie montaż nowoczesnej telemechaniki. W okresie perspektywicznym istnieje również możliwość wymiany pracujących w tych stacjach transformatorów 110/15 kV na jednostki o większych mocach, jak również możliwość większych rozbudów i modernizacji całych stacji.

3.3. Magistralne linie SN 15 kV

Wchodzące w życie uregulowania prawne (nowe Prawo Energetyczne wraz z rozporządzeniami wykonawczymi) nakładające na dystrybutorów energii elektrycznej (zakłady energetyczne) obowiązek zapewnienia odpowiednich parametrów energii sprzedawanej odbiorcom, wymuszać będą modernizacje istniejących i budowę nowych linii SN 15 kV, ze szczególnym naciskiem na realizację nowych połączeń międzymagistralnych pozwalających na szybkie i optymalne dokonywanie przełączeń zasilania z podstawowego na rezerwowe i odwrotnie. Bardzo istotne będzie tu wykorzystanie nowoczesnych urządzeń sygnalizacji, sterowanych radiowo odłączników liniowych ze wspomaganymi komputerowo programami łączeń.

W przypadku zasilania gminy Sobienie Jeziory nie przewiduje się obecnie budowy nowej linii magistralnej, natomiast proponuje się budowę dwóch połączeń międzymagistralnych. Będą to:

- a) odcinek linii łączący bezpośrednio trzony magistral "Pilawa-Osieck" i "Pilawa-Sobienie Jeziory", przewidzianej do budowy na terenie wsi Sobienie Biskupie i Sobienie Szlacheckie; umożliwi on uruchomienie krótkiego awaryjnego zasilania ze stacji 110/15 kV w Karczewie południowych terenów gminy Sobienie Jeziory normalnie zasilanych liniami "Pilawa-Sobienie Jeziory" i "Garwolin-Wilga";
- b) odcinek linii łączący pośrednio trzony magistral "Garwolin- Wilga" i "Pilawa-Sobienie Jeziory" - przewidziany do budowy pomiędzy promieniowymi liniami SN do wsi Siedzów

(od magistrali "Sobienie Jeziory" i wsi Szymanowice Duże (od magistrali "Wilga"), co znacznie poprawi niezawodność zasilania południowo-zachodnich wsi gminy.

Oprócz budowy w/w odcinków linii zaistnieć mogą w przyszłości potrzeby budowy jeszcze innych linii, przeznaczonych głównie do zasilania dużych i energochłonnych obiektów, (wymagających dodatkowo podwójnego zasilania), których lokalizacja nie jest jeszcze obecnie znana.

4. Kierunki rozwoju lokalnych urządzeń elektroenergetycznych

Rozwój urządzeń lokalnych (odgałęźne linie SN 15 kV, stacje trafo 15/0,4 kV, linie niskiego napięcia 0,4 kV, oświetlenie uliczne) zasilających poszczególne wsie polega na modernizacji i rozbudowie urządzeń istniejących oraz dobudowie urządzeń nowych.

Wykonania pełnej modernizacji, polegającej na całkowitym demontażu urządzeń wyeksploatowanych i montażu zastępujących je urządzeń nowych (jest to pełna reelektryfikacja) wymagają wsie: Siedzów, Sobienie Kiełczewskie I i II, Śniadków Dolny, Zuzanów, Sewerynow, Przydawki, Karczunek.

Reelektryfikacji częściowej, obejmującej tylko niektóre, będące w złym stanie technicznym elementy sieci wymagają wsie: Sobienie Jeziory, Śniadków Górny, Wysoczyn, Radwanków Królewski i Radwanków Szlachecki.

Oprócz działań modernizacyjnych procesem ciągłym będzie budowa nowych elementów sieci lokalnych, służących zasilaniu obiektów powstających na terenach nie uzbrojonych jeszcze w urządzenia elektroenergetyczne.

Istotnym kierunkiem rozwoju, wchodzącym w zakres zadań własnych samorządów gminnych jest budowa, modernizacja i rozbudowa urządzeń oświetlenia drogowego.

Z uwagi na olbrzymie koszty budowy sieci kablowych na rozległych terenach wiejskich, utrzymana zostanie zasada budowy sieci napowietrznych, ale już według najnowszych rozwiązań technicznych, z wykorzystaniem przewodów izolowanych, słupów wirowanych i małogabarytowych stacji słupowych 15/0,4 kV.

Budowa sieci kablowych racjonalna będzie na terenach zwartej zabudowy w dużych wsiach (głównie Sobienie Jeziory) oraz zasilania wydzielonych obiektów wymagających dodatkowo większej pewności zasilania.

Inne kierunki rozwoju elektroenergetyki to;

- budowa lokalnych, ekologicznych miniźródeł energii (małe elektrownie wodne, wiatrowe, słoneczne, biogazowe),

- racjonalizacja gospodarki energią (nowoczesne technologie, energooszczędne źródła światła, maszyny i urządzenia elektryczne),
- właściwa eksploatacja i konserwacja urządzeń, zmniejszająca straty energii i zagrożenia porażeniowego i pożarowego.

Kierunki rozwoju sieci elektroenergetycznych SN 15 kV i n.n. 0,4 kV zasilających gminę Sobienie Jeziory pokazano na rysunku.

Ocena materiałów wyjściowych

Materiały wyjściowe do sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy stanowią:

- * podkłady mapowe, niezbędne do części graficznej wykonywanej techniką tradycyjną,
- * wcześniejsze opracowania planistyczne i projektowe oraz materiały studialne z nimi związane,
- * materiały statystyczne i sprawozdawcze,
- * wnioski i postulaty instytucji i osób prywatnych,
- * badania ankietowe.

Część graficzna studium wymaga mapy topograficznej gminy w skali 1:25000, pochodzącej z państwowego zasobu geodezyjnego. Ponadto, do celów analitycznych wykorzystano: mapy pochodne ewidencji gruntów w skali 1:10000, mapy topograficzne w tej skali, mapę glebowo-rolniczą w skali 1:100000 opracowaną przez Instytut Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, oraz mapy komputerowe Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Siedlcach.

Głównym opracowaniem planistycznym jest aktualnie obowiązujący miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy. Wiele ustaleń tego planu utraciło aktualność. Niezależnie od tego plan ten traci ważność z mocy ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym z dniem 31.12.2002 roku. W studium należy zatem wskazać obszary, dla których należy opracować nowe miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, uwzględniając ostatnio złożone wnioski w tych sprawach.

Cennym materiałem wyjściowym są opracowania fizjograficzne wykonane przez "Geoprojekt" w Warszawie dla zespołu gmin rejonu garwolińskiego w skali 1:25000 i dla terenów zainwestowanych wsi gminnej w skali 1:5000. Zmiany w środowisku przyrodniczym zachodzą bardzo powoli i dlatego opracowania te pozostają w zasadniczej

części nadal aktualne. Zmieniły się natomiast przepisy prawne dotyczące ochrony przyrody, ochrony środowiska i lasów. Prowadzone są też badania naukowe dotyczące walorów przyrodniczych tego obszaru. Z tych powodów zagadnienia środowiska przyrodniczego wymagają nowego opracowania przy wykorzystaniu w/w materiałów.

Istniejące opracowania dotyczące wartości kulturowych obszaru gminy są niewystarczające na potrzeby studium. Wymogi stawiane obecnie opracowaniom z zakresu planowania przestrzennego, zarówno studiom uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego jak i planom miejscowym, są znacznie wyższe. Niezbędne są opracowania specjalistyczne z tej dziedziny, które zabezpieczą potrzeby studium, a ponadto wszystkich planów miejscowych, które będą sporządzane na terenie gminy w przyszłości.

Opracowania w zakresie problematyki społeczno-gospodarczej i infrastruktury technicznej, stanowiące: "podbudowę" obowiązującego planu gminy, niemal całkowicie straciły aktualność. Przyczyną tego jest upływ czasu i nowe tendencje będące w głównej mierze wynikiem dokonujących się przekształceń systemowych. Należało w tych dziedzinach wykonać opracowania oparte na najnowszych danych statystycznych, a w dziedzinie infrastruktury na najnowszych programach, zaś w odniesieniu do zadań przygotowywanych do realizacji - na dokumentacjach projektowych.

Przy opracowywaniu studium zostały wykorzystane dostępne dane statystyczne, zarówno opublikowane jak i niepublikowane. Wyboru i analizy tych danych dokonali autorzy opracowań branżowych w zakresie swoich specjalności.

Nadesłane w odpowiedzi na zawiadomienie Zarządu Gminy o przystąpieniu do sporządzania studium wnioski i postulaty osób fizycznych i prawnych dotyczą głównie potrzeb w zakresie zmiany przeznaczenia gruntów rolnych i leśnych na cele zabudowy letniskowej i zabudowy jednorodzinnej. W studium wprowadzić nie dokonuje się przeznaczenia gruntów, jednakże analiza tych wniosków pozwoli zidentyfikować obszary, dla których należy opracować plany miejscowe. Studium będzie zawierać też sugestie dotyczące konieczności opracowania planów miejscowych dla wskazanych terenów. Wśród nadesłanych odpowiedzi znajduje się też informacja Zarządu Województwa Mazowieckiego, wskazująca głównie walory przyrodnicze obszaru gminy i powiązania z sąsiadującymi gminami.

W celu wysondowania opinii mieszkańców w sprawach dotyczących rozwoju gminy rozprawdzonych zostało kilkadziesiąt ankiet, z których wróciło wypełnionych kilkanaście. Mimo niskiej liczby zebranych ankiet, analiza udzielonych odpowiedzi pozwoliła lepiej

rozpoznać problemy nurtujące mieszkańców i ich sugestie dotyczące dalszego rozwoju gminy. Materiał ankietowy stanowi cenne uzupełnienie danych statystycznych.